

STUDIA ANTHROPONYMICA SCANDINAVICA

Tidskrift för nordisk personnamnsforskning

UTGIVEN AV
EVA BRYLLA OCH KATHARINA LEIBRING

UNDER MEDVERKAN AV
EVA VILLARSEN MELDGAARD
MINNA SAARELMA
OLA STEMCHAUG

With English summaries

Årgång 30 · 2012

KUNGL.
GUSTAV ADOLFS AKADEMIEN
FÖR SVENSK FOLKKULTUR

Distribution
SWEDISH SCIENCE PRESS
UPPSALA

Utgiven med stöd av
Nordiska publiceringskommittén för humanistiska
och samhällsvetenskapliga tidskrifter

För bedömning av manuskript till uppsatser i *Studia anthroponymica*
Scandinavica anlitas även vetenskapliga granskare utanför redaktionen.

Redaktionens adress:

Box 135

SE-751 04 UPPSALA

Tidskriftens webbplats: www.kgaa.nu/tidskrift.php?id=9

ISSN 0280-8633

© Respektive författare

Uppsala 2013

Textgruppen i Uppsala AB

Innehåll

<i>Albaug, Gulbrand: August född i august, Julie i juli eller jula – om fornamn relaterat till tidspunktet för födselen</i>	25
<i>Andersson, Thorsten: Onomastik – Überlegungen im Anschluss an eine neue Einführung</i>	123
<i>Andersson, Thorsten: Øddebøn m. och Øddebøn f., två heliga fornsvenska namn?</i>	19
<i>Jackson, Peter: Det urnordiska namnelementet -gastiz. Några språk- och religionshistoriska sonderingar</i>	5
<i>Straszer, Boglárka: Ungerska förnamn. Namnval och identitet bland sverigeeungrare</i>	49
<i>Utne, Ivar: Ti år med den norske navneloven</i>	71

Smärre bidrag

<i>Kruken, Kristoffer: Kjeldebruken i 10 001 navn – eit kritisk innlegg</i>	161
---	-----

Recensioner

<i>Albaug, Gulbrand: 10 001 navn. Norsk fornavnleksikon (2011). Rec. av Katharina Leibring</i>	165
<i>Deutscher Familiennamenatlas. Hrsg. von Konrad Kunze & Damaris Nübling. Band 1: Graphematik/Phonologie der Familiennamen 1: Vokalismus von Christian Bochenek & Kathrin Dräger (2009). Band 2: Graphematik/Phonologie der Familiennamen 2: Konsonantismus von Antje Dammel, Kathrin Dräger, Rita Heuser & Mirjam Schmuck (2011). Rec. av Eva Brylla</i>	168
<i>Familiennamen im Deutschen. Erforschung und Nachschlagwerke. 2. Halbband. Familiennamen aus fremden Sprachen im deutschen Sprachraum. Hrsg. von Karlheinz Hengst & Dietlind Krüger (2011). Rec. av Lennart Ryman</i>	169
<i>Familiennamengeographie. Ergebnisse und Perspektiven europäischer Forschung. Hrsg. von Rita Heuser, Damaris Nübling & Mirjam Schmuck (2011). Rec. av Olav Veka</i>	171
<i>Proceedings of the 21st international congress of onomastic sciences. Uppsala 19–24 August 2002. 5. Editors: Eva Brylla, Maria Ohlsson & Mats Wahlberg in collaboration with Wolfgang Haubrichs & Tom Schmidt (2010). Rec. av Robert Nedoma</i>	173
<i>Utne, Ivar: Hva er et navn? Tradisjoner, navnemoter, valg av fornavn og etternavn (2011). Rec. av Eva Brylla</i>	177
Författarna i denna årgång	181
Insänd litteratur	183
Förkortningar	185
Register till årgång 26 (2008)–30 (2012)	187

IVAR UTNE

Ti år med den norske navneloven

Studia anthroponymica Scandinavica 30 (2012), 71–121.

Ivar Utne, University of Bergen: Ten years with the Norwegian Personal Names Act.

Abstract

This article examines how the provisions of the current Personal Names Act of Norway have worked since they came into force in 2003. Reflecting a liberalised cultural ideology, the law sought to simplify decision making and to embrace the name cultures of immigrant communities. It introduced greater freedom to choose given names from abroad, as well as names that might look strange. The restrictions on choosing surnames from one's own and other families were relaxed. Patronymics, metronymics and hyphenated double surnames were reintroduced as surnames. The article is based on the author's communication with and advice to Norway's population register authorities.

Keywords: personal names, given name, middle name, surname, patronymics, metronymics, double surnames, Names Act, name law, population register.

1. Innledning

Den gjeldende norske navneloven ble satt i verk fra 1.1.2003 (NNL 2002). Undertittelen på utredningen om loven var Tradisjon, liberalisering og forenkling (NOU 2001:1). Dette kom til uttrykk under forberedelsen av loven med at:

- Navn er et privat forhold, som myndighetene i liten grad skal styre.
- Å forenkle saksbehandling er et generelt politisk mål.
- Innvandrere skal kunne føre videre egne skikker i Norge.
- Reglene skal skille minst mulig mellom folk med norsk og annen bakgrunn, verken negativt eller positivt diskriminerende.

Det som særlig skiller ny fra gammel lov er:

- Mer liberal holdning til hvilke mellom- og etternavn folk kan få. Det vil si færre beskyttede etternavn, sterkt utvidete muligheter for å hente navn fra egen slekt og å ta fars eller mors fornavn med ending som etternavn (liberalisering, tradisjon).
- Gjeninnføring av doble etternavn med bindestrek (likestilling).
- Mer liberale regler for nylaging av navn (liberalisering).

- Samboere kan få mellom- og etternavn på linje med ektefeller (nye samlivsformer).
- Friere bruk av utenlandske navn og navneskikker, særlig skikker blant innvandrere, men også for utvalg av navn for øvrig (innvandring, globalisering).

1.1. Materiale

Denne artikkelen handler om erfaringer og vurderinger gjort med den norske navneloven siden 2003. Det bygger i hovedsak på mine notater og e-brevveksling i forbindelse med rådgivning for folkeregister og fylkesmenn (amtmænd). Folkeregistrene avgjør normalt navnesøknader. Noen klagesaker behandles av fylkesmennene. Mange av mine råd fins i Utne_navnesaksbehandling.

Korte oversikter over loven er publisert bl.a. i Utne 2002 b (kort om loven), Utne 2002 c (vedtaksprosessen), Utne 2003 b (etter ett år), Utne 2004 b (etternavnssøknader), Utne 2006 a (etter tre år), Farmakis 2008 (bakgrunn og praksis) og Utne 2011 (oversikt med eksempler).

En gjennomgåelse av hvordan utenlandske navneskikker har blitt innpasset i det norske folkeregisteret gjennom de ti årene med ny lov, er planlagt publisert i Utne 2013. Forrige presentasjon var Utne 2008 a, der det fins ytterligere henvisninger. I denne framstillingen blir det lagt lite vekt på utenlandske navneskikker.

I Norge blir det ikke ført oversikt over vedtak i ei form som gjør det mulig å summere bruken av de enkelte reglene på noen enkel måte, slik vi kunne se i framstillingen om den danske navneloven av Lerche Nielsen (2007). I noen tilfeller har saksbehandlere eller jeg gjort stikkprøvetellinger, og dels kan bruken indirekte ses av endringer i navnetilfanget i statistikker hos det norske Statistisk sentralbyrå.

I denne framstillingen blir det lagt vekt på vurderingsmåter der jeg sjøl har deltatt som navnefaglig både i arbeidsgruppa for forberedelse av loven (NOU 2001:1) og gjennom snart ti år med lovpraksis. Siden loven ble satt i verk, har jeg hatt som navnefaglig oppgave å vurdere opphav og tradisjon for navn (§ 3, 4, 8 og kjønnsbestemte navn under § 10) og dessuten gjøre språklige avklaringer for reglene om modernisering og internasjonalisering (§ 6). Alt dette omfatter fornavn, etternavn og spesielle tradisjoner.

For årene 2003–2008 kan antall saker som jeg har gitt råd i, anslås til vel 400 i året (Utne 2008 b), med gradvis nedgang til under 100 i 2011, samlet ca. 3 000 saker. I tillegg kommer samlinger med kurs for saksbehandlere. Til og med 2008 var dette satt til to ukesverk pr. år.

En optelling for september 2008 gir et rimelig bilde av sakstyper som har forekommet mye av tida med gjeldende lov. Den viste 27 saker fordelt på 22

navn fra Afrika og Asia med navn fra kulturer som ikke skiller mellom for- og etternavn, tre saker gjaldt fornavnstradisjon i Vest-Europa eller USA, en sak gjaldt dokumentasjon for etternavns- eller mellomnavnstradisjon i slekta, og en sak gjaldt kjønnsbestemt etternavn.

Formelt faller § 10 første ledd om «vesentlig ulempe» og «andre sterke grunner» utenfor de nevnte oppgavene. Gjennom kontakt med folkeregister og fylkesmannskontor har jeg fått kjennskap til mange avgjørelser og vurderinger, og dels formidlet dem videre til andre saksbehandlere når de har spurt om tips.

Navneavgjørelsene og saksbehandlingen er unntatt offentlighet, slik at eksempler og konkrete vurderinger rundt dem ikke kan presenteres her. Unntak er saker som er omtalt i media. Her blir det stort sett gjort greie for vurderingsmåter uten å knytte dem til faktiske eksempler.

På denne bakgrunn blir hovedvekten lagt på vurderinger, og i liten grad på kvantitative resultater. Sjøl om det ikke går fram videre i denne framstillingen, er det navnesøknader fra folk med utenlandske navneskikker som krever mest navnefaglig arbeid.

1.2. Aktuelle sakstyper

Naturlig nok er det ikke klart hvordan alle navnesøknader skal behandles. Nye problemstillinger dukker opp stadig. Dessuten kan ganske like saker bli løst ulikt fordi lov, forarbeider og rundskriv blir lest ulikt. Dessuten fins vanskelige saker der en ikke har klare løsninger. Det hender at saksbehandlingen følger litt konservative eller for liberale løsninger, mens en samler erfaring og diskuterer med tanke på konsekvenser for nye saker som kan komme.

Enkelte steder kan denne framstillingen vise slike uavklarte tilfeller. Et eksempel er godkjenning av «rare» navn der en muligens nå går mot en strengere praksis enn det som har vært. I forhold til innvandrere kan det være komplisert å oppfylle ønsker om å føre videre skikker med danning av doble etternavn uten bindestrek og bruk av prefiks i nye etternavn. Videre har hva som skal kreves for at en søker har tilstrekkelig tilknytning til en gård for å kunne få gårdsnavnet som etternavn, til nå vært vanskelig i noen svært få tilfeller. Noen få slike saker på grunnlag av gårdsnavn har endt som klagesaker for mer skjønsmessige avgjørelser hos fylkesmenn. Bestemmelsen om modernisering av etternavn (§ 6 første ledd første punktum) kom sent inn i lovprosessen, og har dårlig grunnlag i forarbeidene. Det har krevd praktiske tilpassinger og ikke minst formidling av lik praksis.

Det fins dessuten spørsmål knyttet til når norsk rett skal brukes for folk

med svak dokumentasjon fra sitt statsborgerland og for ferske asylsøkere uten stadfestet bosetting (loven forutsetter bosetting). Noe av dette dreier seg om internasjonale rettsforhold som ikke er presist avklart mellom landene, og i alle fall ikke med land med lite fast styresett (§ 14; Rundskriv 2002, pkt. 2.3.8; Utne 2006 b s. 149–151).

Fylkesmennene, som er klageorgan, får sjelden navnefaglige saker, og da i så fall noen svært få av typen «rare» navn og navn søkerne mener de har tilknytning til. Fylkesmennene får oftest saker som gjelder navnevalg for barn der foreldrene er skilt, men har felles foreldreansvar.

Siden dette skrives for et nordisk publikum, vil jeg også gjøre noen sammenligninger med den danske navneloven som i stor grad er inspirert av den norske loven, og dessuten også i noen grad kommentere den nåværende svenske loven, som skal revideres i nær framtid. Mest av plasshensyn blir det noe mindre vekt på finsk, islandsk og færøysk lovverk, men det blir hentet ut momenter som kaster lys over den norske praksisen.

1.3. Navnekategoriene

De viktigste skillene i den norske navnejussen går mellom fornavn på den ene sida og etternavn og mellomnavn på den andre, og dessuten mellom jente- og guttenavn.

For alle navnekategorier gjelder tilsvarende regler om at en normalt ikke kan ta i bruk navn fra de andre kategoriene. Det er unntak for navn som allerede er i bruk i flere av kategoriene. Regler som hindrer nylaging av navn som kan være til vesentlig ulempe for bærerne eller som bør avvises av andre sterke grunner, er også felles for kategoriene.

For etternavn er det regler om beskyttelse. Det innebærer først og fremst at navn brukt av 200 eller færre ikke kan innvilges til andre uten samtykke fra bærerne, og at det ellers er lettere å hente navn innenfor egen familie. Som følge av regler om beskyttelse, er det også regler som åpner for visse endringer av navnet en bærer.

Alle navn en kan få til etternavn, kan en også få som mellomnavn. Mellomnavn er altså oftest et opphavlig etternavn, men det er også mulig å få nye mellomnavn som ikke har vært etternavn før, og heller ikke fornavn. Forskjellene mellom etternavn og mellomnavn er at mellomnavn har svakere rettsvern, og at mellomnavn står mellom fornavn og etternavn.

I framstillingen her kommer først fornavn og dernest fellesreglene som blant annet går dypere inn i reglene for fornavn. Etternavnsreglene kommer etter det. Framstillingen avslutter med mellomnavn og navneskifter.

2. Fornavn

For fornavn skal de mest aktuelle bestemmelsene hindre:

- Bruk av etternavn som fornavn, § 8.
- Sammenblanding av jente- og guttenavn, § 10 første ledd (vesentlig ulempe, sterke grunner).
- Navn som ikke passer av hensyn til bæreren eller i samfunnet, § 10 første ledd (gjelder også for etternavn og mellomnavn).

Reglene for å avvise etternavn som fornavn i § 8 er slik:

Som fornavn kan det ikke velges et navn som er registrert i Det sentrale folkeregister som et navn som er eller har vært i bruk som etternavn eller mellomnavn. Navnet kan likevel tas som fornavn dersom det har opphav eller tradisjon som fornavn i Norge eller i utlandet eller har tradisjon i en kultur som ikke skiller mellom fornavn og etternavn.

Et navn kan altså bli gitt som fornavn dersom det har tradisjon som fornavn i Norge eller hvor som helst i verden. Siden en annen bestemmelse (§ 10 første ledd) foreskriver skille mellom jente- og guttenavn, gjelder innholdet i § 8 dermed også bruk for samme kjønn som det er tradisjon for (Rundskriv 2002, pkt. 2.3.7.1; sporadisk omtalt under del 2.3 og 2.4 nedenfor).

2.1. Navnelister

Til midten av 1990-årene har det vært publisert lister over navn som ikke blir godkjent, og dels også med navn som har vært vurdert og godtatt (Justisdepartementet 1992, Justisdepartementet 1996). Eldre lister er omtalt i Utne 2001 s. 89–91. På grunn av endringer over tid for hvilke som blir godkjent, og ikke minst fordi lister kan bygge på foreldete vurderinger, blir lister ikke publisert under den nåværende navneloven.

Det er publisert ei liste med navn fra kulturer som ikke skiller mellom fornavn og etternavn, til støtte for behandlingen av navn fra noen innvandrerkulturer. Dette er ment som støtte, men ikke som ei fullstendig liste. Lista er sammenstilt av meg (Rundskriv 2002, pkt. 3.4). Oppdatert nettadresse og flere navnelister til støtte for avgjørelser er publisert i Utne_fornavnslister. Ut over det gir navneforskere ytterligere opplysninger om enkeltnavn.

I Danmark blir det på hjemmesida til Ankestyrelsens Familieretsafdeling publisert liste over navn som kan godkjennes, omtalt under pkt. 3.2.1. Dessuten har også de publisert liste over navn fra kulturer som ikke skiller mellom fornavn og etternavn. Etter avtale er lista opphavlig bygd på den norske lista nevnt ovenfor.

2.2. Generelle regler

Det to neste hoveddelene handler om emnene bruk, opphav og tradisjon, og om vesentlig ulempe og andre sterke grunner. Det er aktuelt både for fornavn og for etternavn og mellomnavn. De to siste kategoriene blir i tillegg mer omtalt i senere hoveddeler.

2.3. Bruk, opphav og tradisjon

Begrepene bruk, opphav og tradisjon, nevnt i NNL 2002 § 8 ovenfor, er et sentralt grunnlag for flere regler i navneloven, for fornavn og etternavn.

Bruk dreier seg om navn som er registrert i Det sentrale folkeregister, som bygger på registreringer fra 1960 og senere. Prinsippene for opphav og tradisjon er like for alle navnekategoriene. For jente- og guttenavn står dette i rundskrivet om navneloven (Rundskriv 2002):

At navnet har opphav som et gutte- eller jentenavn betyr at navnet opprinnelig er et jente- eller guttenavn. Dersom opphav ikke kan dokumenteres, vil navnet likevel kunne godtas dersom navnet har tradisjon som jente- eller guttenavn. For at tilstrekkelig tradisjon skal foreligge, må det kreves at navnet både har vært brukt i et visst omfang og over en viss tid som navn for det aktuelle kjønn. Med hensyn til omfang bør navnet ha hatt en utbredelse som etternavn [slik!] som overstiger det ubetydelige. Når det gjelder varighet bør bruken som etternavn [slik!] kunne spores over en periode som utgjør mer enn én generasjon. Praksis må avklare hvor mye som skal kreves. Det kan innhentes uttalelser fra navnefaglig hold om navn har slikt opphav eller tradisjon. Det må legges stor vekt på den navnefaglige vurderingen og konklusjonen.

Innholdet i de sistnevnte vurderingene vil stå sentralt i denne framstillingen. Det bygger på min rådgivning i navnesaker, og et samspill med Justisdepartementet, folkeregister, fylkesmannskontor om tolking av rundskrivet og forarbeidene til loven.

Opphav og tradisjon er brukt for følgende avgjørelser etter navneloven:

- Godkjenning av nye etternavn i Norge som er like fornavn som allerede er eller har vært i bruk i Det sentrale folkeregisteret (dvs. levd i Norge i 1960 eller senere), men som også har opphav eller tradisjon som etternavn i Norge eller utlandet (§ 3 tredje ledd nr. 3).
- Godkjenning av fornavn som etternavn (og ev. mellomnavn) for barn og ektefeller for navn med tradisjon fra kultur som ikke skiller mellom for- og etternavn (§ 4 første ledd nr. 3 og 5).
- Godkjenning av fornavn som er like mellom- eller etternavn som er eller har vært i bruk i Norge siden 1960 (som ovenfor), men som også har opphav eller tradisjon som fornavn i andre land (§ 8).
- Godkjenning av fornavn som bare er i bruk for det andre kjønn i Norge nå, men som har opphav eller tradisjon for samme kjønn i et annet land (§ 10 første ledd).

2.3.1. Brukt som navn 1960 eller senere bestemmer kategori

Hvordan bestemmer vi hva som er jente- og guttenavn og hva som er etternavn? Hovedregelen som sperrer for bruk av etternavn som fornavn i § 8, er en av flere regler som regulerer hva som tilhører de ulike kategoriene.

Som fornavn kan det ikke velges et navn som er registrert i Det sentrale folkeregister som et navn som er eller har vært i bruk som etternavn eller mellomnavn (§ 8).

Bruk helt ned til bare én bærer som etternavn eller mellomnavn blir sperret for godkjenning som fornavn etter den siterte regelen. Navnets kategori er bestemt. Det sentrale folkeregister, som det er vist til, vil si dataregisteret med bosatte (levende) i Norge i 1960 eller senere. Døde og utvandrete er også tatt vare på i dette registeret. Etternavn som har gått ut av bruk før 1960, kan altså tas som fornavn.

Bruk siden 1960 for bare det ene kjønn sperrer mot godkjenning for det andre, som hovedregel (§ 10 første ledd; Rundskriv 2002, sitert ovenfor). Helt ned til én forekomst som jentenavn sperrer mot godkjenning som guttenavn.

En tilsvarende sperre fins mot bruk av fornavn ved søknad om eventuelle nye etternavn eller mellomnavn (§ 3 tredje ledd nr. 3; Rundskriv 2002, pkt. 3.4; jf. pkt. 3.2.3 nedenfor).

Slike sperrer kan oppheves ved dokumentert opphav eller tradisjon i en annen kategori, f.eks. utenlands eller med utfyllende norsk dokumentasjon. Det blir dokumentert med opphav eller tradisjon som en eller flere kategorier i tillegg. I første omgang ser vi videre på opphav, der hovedfokus blir på fornavnssaker.

2.3.2. Flere ulike opphav

Dersom navn i én kategori også kan bli påvist å ha opphav i en annen kategori i Norge eller i utlandet, vil opphavet være dobbelt. I så fall vil navnet kunne bli godkjent i begge kategorier.

Mari er et jentenavn i Norge. Når en også kan dokumentere at det har opphav som guttenavn i Nederland (av *Marius* og *Marinus*), kan det godkjennes som guttenavn etter den norske navneloven. Både *Mari* og de fleste navn med dobbel bakgrunn, har i tillegg til dobbelt opphav også dobbelt tradisjon, som vi kommer tilbake til i forbindelse med tradisjon. Opphav er helst historisk, men også nye navn kan lages.

2.3.2.1. Tidligere opphav for fornavn

For navns opphav er det i hovedsak historisk bruk som blir godkjent i navnesaker der et navn kan være i konflikt med andre navnetyper, dvs. minst flere tiår gamle navn, oftest hundre år eller mer.

Hvor langt tilbake vi kan gå, er et skjønsspørsmål. Mye norsk dokumentasjon kan være usikker før år 1500. Da vil det være vanskelig å skille virkelig fornavnsbruk fra kallenavn, og også kunne tolke navneformer sikkert. Navn med usikkert opphav oppfyller i mange tilfeller tradisjonskravet og blir innvilget på den måten.

For opphav kan det, som nevnt, godt dreie seg om bare én forekomst, dersom den er klar. Det vil si at navnet på den måten har hatt sin start som jentenavn og har med det opphav som jentenavn. Og tilsvarende for guttenavn først. Dette kan leses ut fra rundskrivet (Rundskriv 2002, pkt. 2.3.7.1; se også lengre sitat fra samme sted ovenfor): «At navnet har opphav som et gutte- eller jentenavn betyr at navnet opprinnelig er et jente- eller guttenavn.»

Det forekommer søknader om å få kallenavn eller kjælenavn som fornavn. Det blir avvist når de kommer i konflikt med navn fra andre navnekategorier. En viktig grunn til slik behandling er at det ikke skal være strategisk mulig å få ta i bruk et etternavn eller navn fra motsatt kjønn først som kallenavn og deretter å få det til fornavn. Rett nok er mange gamle fornavn opphavlig gamle kallenavn, kjælenavn eller muntlige former av andre grunner, som f.eks. *Beth*, *Jobs*, *Kari* og *Per*.

Navnepåfunn fra bl.a. litteratur og øvrige medier blir også avvist når de kommer i konflikt. Under den forrige norske navneloven ble f.eks. *Birk*, inspirert fra Astrid Lindgrens univers, ei tid avvist som guttenavn fordi det var likt et etternavn i Norge.

Tilsvarende vil det være mulig adgang til nye etternavn eller mellomnavn.

Det kan forekomme tilfeller der saksbehandlerne kan være helt sikre på at nye navn det blir søkt om, og som er like navn fra en annen kategori, har et sjølstendig opphav uten felles bakgrunn med navn fra annen kategori. Da kan det være mulighet for godkjenning.

Da jentenavnet *Linn* ble godkjent av Eidsivating lagmannsrett i 1982, ble det lagt til grunn gammel norsk språktradisjon for at det var oppstått uavhengig av etternavnet *Linn* (Austbø 1986 s. 104 f.). Det samme gjaldt Justisdepartementets godkjenning av guttenavnet *Vinjar* i 1995, trass i at *Vinjar* også var etablert som etternavn med grunnlag i flere gårdsnavn i Oppland. *Vinjar* var oppstått omkring 40 år før som fornavn i Hordaland, som ei avledning av *Vinsjans*, med bakgrunn i *Vincent*s. (Navnesak JD 30.11.1995, sak 94/

216; Kruken 1994 s. 15 ff.; Stemshaug 1995 s. 71 ff.) Justisdepartementet innvilget *Hugin* som nytt navn for en gutt i 1999, også på grunnlag av ulikt opphav (Navnesak JD 31.08.1999, sak 99/10764). Fornavnet ble vurdert å være gjenbruk av tilsvarende mytologisk navn, mens det like etternavnet ifølge vedtaket hadde annet opphav.

Løsningsmåtene som er vist for *Linn*, *Vinjar* og *Hugin*, er grunnlaget for avgjørelser også med navneloven som nå gjelder.

2.3.2.2. Nylaging av fornavn

Alle navn som er like fiktive navn, kallenavn eller kjælenavn, kan normalt bli godkjent som fornavn dersom de ikke er i konflikt med andre regler om likhet med etternavn eller med navn for det andre kjønn. I tillegg vil navn kunne bli avvist på grunn av «vesentlig ulempe» eller «sterke grunner», noe som i få tilfeller har gått ut av navn som er like titler, f.eks. *Sir*. Ut over dette er det ikke forbud mot å lage nye navn, heller ikke det som tidligere ble kalt «fantasinavn» (NOU 2001:1 s. 110, pkt. 9.2.1). Det er heller ikke krav om såkalt fornnavnskarakter for fornavn og etternavnskarakter for etternavn. Utenlandsk klang blir normalt heller ikke avvist (Rundskriv 2002, pkt. 5.1).

Er det mulig å godkjenne nylagete navn som er like eksisterende etternavn, eller fornavn av motsatt kjønn? Svaret er stort sett nei.

Det kan likevel virke urimelig å skille mellom dokumenterte og ikke dokumenterte navn som inneholder deler av svært produktive navnetyper, f.eks. tidligere saker om *Hjørund* som fornavn for gutt sjøl om det var bare et etternavn, og *Ruby* for jente sjøl om det var i bruk bare for gutter. Grunnen er at det er svært vanskelig å dokumentere sikkert om navnene har vært brukt tidligere. Dessuten er det sannsynlig at navnene vil komme i bruk i Norge eller utlandet. Det er tilfeldig at navnene ikke fins allerede, eller ikke er dokumentert.

Det er rimelig å gjøre unntak fra disse begrensningene med at en godtar nylaginger etter godt etablerte tradisjoner for norsk navnelaging, inkludert utenlandske navnelagingsmåter som er godt kjent i Norge.

En avgrensning av mulighetene må være presis for ikke å oppheve regler som det er politisk enighet om. Det er likevel rimelig å godta to av de klareste dannelsesmåtene: gamle nordiskspråklige navneledd og de svært produktive engelske navneendingene *-ie* og *-y*.

1) Nordiske navneledd

Gamle nordiske prinsipper for sammensetninger, dvs. navneledd fra førkristen tid. Under den forrige loven (før 2003) godkjente Justisde-

partementet *Hjørund* som guttenavn i 1998. Det var i konflikt med etternavn. Begrunnelsen for å godkjenne *Hjørund* var at «det [er] tradisjon i Norge for å danne nye fornavn på grunnlag av kjente navneledd, f.eks. Hjørvard» (Navnesak JD 26.3.1998, sak 98/0862). Tidligere prinsipper for godkjenning er ikke blitt strengere under den nye loven. Oversikt over norrøne ledd og forslag til danning av nye navn fins hos Alhaug 2011 s. 401 ff.

2) Produktive engelske endinger

I verden blir det stadig laget navn med de produktive engelske leddene *-y* og *-ie* for begge kjønn, ofte bygd på en del av et opphavlig lengre fornavn, eller ei kort kjæleform av et navn. Fordi slike deler ofte kan bli like for begge kjønn, vil resultatet ofte bli likt et navn i bruk for det andre kjønn. Det er nettopp et slikt sammenfall som er opphavet til at nylagingen må vurderes. Korte navn med endingene *-y* og *-ie* blir oppfattet som kjønnsnøytrale (tvekjønnete). Sjøl om det fins noe eldre tradisjon for *-ie* mest for kvinner og *-y* mest for menn, er det i praksis ikke et slikt skille i dag (Dansk rundskriv vist til hos Estrup & Aarø-Hansen 2006 s. 172).

Søknader om navn blant de produktive typene som er nevnt ovenfor, blir nå normalt løst med å dokumentere tradisjon. Det gjelder f.eks. muligheten for å kunne godkjenne *Rudy*, som tidligere har blitt avvist for jenter (Utne 2011 s. 116 f.). I det hele tatt er tradisjon blitt lettere å dokumentere bl.a. med internett, dersom informasjonen kan vurderes som holdbar, og lettere tilgang på trykt dokumentasjon fra andre land enn før.

2.3.2.3. Er vurdering av opphav overflødig?

I den danske navneloven er opphav utelatt for alle navnekategorier fordi det kan være problematisk å slå fast hvilken kultur navnet har opphav i, og at det dermed også kan være problematisk å avgjøre om dette kan legges til grunn for en konkret navnebruk (Betænkning s. 142). I Danmark gjelder altså bare tradisjon (DNL § 7, stk. 1, nr. 2 og 3).

For den norske loven er opphav med som et alternativ når det gjelder navn med flere opphav, og ikke som et krav, altså enten opphav eller tradisjon. Hensikten har vært å åpne for flere positive avgjørelser i søkerens favør, og bl.a. bestemmelse av opphavlig kategori (jf. ovenfor). For norske avgjørelser som gjelder konflikt mellom bruk i flere kategorier, har opphav liten praktisk betydning, men kan løse noen få saker.

2.3.3. Tradisjon

Navnetradisjon vil si en viss bruk over en viss periode.

2.3.3.1. Bruk som oppfyller tradisjonskravet

Tradisjon blir i den norske navneloven forstått som bruk som overstiger det ubetydelige i mer enn én generasjon. (Rundskriv 2002, pkt. 2.3.7.1, fornavn, nye etternavn; Ot.prp. nr. 31, 2001–2002, pkt. 8.3, og pkt. 7.3.)

Ifølge Rundskriv 2002, pkt. 2.3.7.1 må praksis «avklare hvor mye som skal kreves» både for hva som er en generasjon og hva som overstiger det ubetydelige.

En generasjon blir regnet som ca. 20 år bakover fra søketidspunktet (min praksis ved råd i konkrete saker). Ca. 20 år er valgt sjøl om gjennomsnittet er høyere. Som mye annet i navnesaksbehandlingen bygger også dette på det gjennomgående at lovtolkningen skal være liberal der rundskrivet og forarbeidene ikke hindrer det.

Hva som overstiger det ubetydelige har siden begynnelsen av 2007 det blitt regnet som minst 5 bærere «i Norge eller i utlandet» (§ 8 andre punktum (fornavn), § 3 tredje ledd nr. 3 (etternavn)), dvs. i hele verden. De fire første årene ble det praktisert et krav på ca. 10 bærere.

Framgangsmåten omtalt ovenfor bygger i hovedsak på bruk i kulturer som har regler som skiller mellom kvinnenavn og mansnavn, og mellom fornavn og etternavn. Utfordringer ligger i mange tilfeller i bruk i land der dette ikke er regulert, bl.a. i Storbritannia, USA og Nigeria (Utne 2013; Utne_opphev_tradisjon, del 4). Nederland har liberal tolking av kjønnsbestemte navn, slik at en kan få navn fra det andre kjønn sammen med navn for eget kjønn (Gerritzen 2007 s. 537 f.). Bruksmåter som strir mot norsk navnetradisjon, i land uten eller med lite regulering, blir det tatt lite hensyn til. Grunnen er at det vil «uthule skillet» mellom for- og etternavn i Norge. (Rundskriv 2002, pkt. 3.4, som tilsvarende NOU 2001:1 s. 141; Rundskriv 2002, pkt. 5.2.1, som tilsvarende NOU 2001:1 s. 122, 1. spalte, pkt. 11.3.1.6.)

For norske avgjørelser blir det nå regnet som rimelig å godta godt synlig praksis i land uten regulering. Denne navnepraksisen fra bl.a. USA og Storbritannia, men ikke Afrika, sammenfaller stort sett med navn som er godt kjent i mediebildet i Norge.

Den norske praksisen med grunnlag i bruk i Storbritannia og USA er å godta som fornavnstradisjon for ett kjønn når navnet er brukt for 500 bærere av

det kjønnen og bruken kan dokumenteres over én generasjon, dvs. 20 år bakover i tid fra behandlingstidspunktet. Ofte gjelder det opphavlige etternavn, f.eks. *Cameron* (29 menn), *Mackenzie* (7 kvinner), *Madison* (12 kvinner), *Sydney* (14 kvinner, 5 menn). Justisdepartementet er informert om praksisen, som jeg har lagt til grunn for min rådgivning. Jf. Utne_opphev_tradisjon, del 4. Praksisen er ikke overprøvd av noe fylkesmannskontor.

Med ei slik vurdering vil de fleste navnene som fins blant 1 000 på topp blant fødte i USA ett år, kunne godkjennes. For de siste tiårene omfatter dette for fødte i USA hvert år ca. 160–180 gutter og ca. 230–250 jenter, og vil i praksis være over 500 samlet over ca. tre år. Dessuten skal bruk gjennom minst 20 år kontrolleres, som stort sett blir oppfylt i slike tilfeller.

Dette er dessuten oftest navn som en finner eksempler på i mange land med navnelover som regulerer navnekategorier (jente- og guttenavn og etternavn), som i Sverige, Danmark og Finland. De fleste slike saker kan dermed ofte enkelt bli løst med dokumentasjon innenfor Norden. Da er det tilstrekkelig med minst 5 bærere, som kan telles samlet for flere land med navnelover som oppfyller kravene ovenfor.

I utredningen til den norske navneloven ble det foreslått at alt som var registrert som fornavn i det norske folkeregisteret, skulle kunne godkjennes som fornavn (NOU 2001:1 s. 111–112, pkt. 9.2.2.2).

Forslag til § 8 andre ledd nr. 1 (NOU 2001:1 s. 151, kap. 16):

[...] Navnet kan uansett tas som fornavn dersom:

1. navnet er registrert i bruk i Det sentrale folkeregister som fornavn [...].

Kommentar i utredningen NOU 2001:1 (s. 111, 2. spalte, pkt. 9.2.2.2):

At navnet er registrert i bruk, betyr at nålevende personer har navnet registrert som fornavn i Det sentrale folkeregister. Etter arbeidsgruppens vurdering er det uhen-siktsmessig å bruke særlige ressurser på slike undersøkelser, særlig når man tar i betraktning at navnet faktisk allerede er registrert i bruk som fornavn.

Dette ble imøtegått fra flere hold i høringsrunden og justert til «ut over det ubetydelige» i proposisjonen som det norske justisdepartementet sendte til Stortinget (Ot.prp. nr. 31, 2001–2002, pkt. 7.3; Utne 2002 c s. 18). Lovbestemmelsen ble justert til det som er omtalt under pkt. 2 ovenfor.

I den danske Betænkning (s. 188) blir dette opphavlige norske forslaget, ved en feil, oppfattet som gjeldende praksis i Norge. For dansk gjelder en praksis som den norske, trolig noe strengere i Danmark (Estrup & Aarø-Hansen 2006 s. 170 ff.).

2.3.3.2. Første navnet i navnerekka

Det er normalt i Norge at første fornavn blir talt når fornavnstradisjon skal dokumenteres. Det er det eneste navnet som er entydig ment å være fornavn, i alle fall i offentlige register.

Navn nummer to kan for bl.a. muslimer være fornavn fra far, etter vanlig muslimsk tradisjon. De tilsvarer mellomnavn etter system for føring av muslimske navn i Norge siden 1998 (NOU 2001:1 s. 42, pkt. 3.8.3.1). Føringsmåten av fars fornavn fram til 1998 kan ikke være grunnlag for å telle fornavnstradisjon. Dette blir først og fremst problematisk fordi kvinner har fedres navn som nummer to.

I eldre tider i Norge var fornavn og navn som tilsvarer mellomnavn ikke skilt i register. De var ført i fornavnsrubrikker, fordi det ikke fantes noen formell mellomnavnskategori. Det vil gjerne si navn som hadde vært etternavn i tidligere ledd på kvinnesidene (NOU 2001:1 s. 112, pkt. 9.2.2.2). Mange navnesøkere som ønsker å føre disse navnene videre i dag, vet ikke om det dreier seg om et egentlig fornavn eller et etternavn i slekta. Av disse grunnene blir heller ikke navn nummer to i gamle norske register talt som grunnlag for tradisjon.

Dersom en kan være sikker på at navn nummer to virkelig har vært ment som et fornavn, kan det regnes med. Et typisk tilfelle vil være når et normalt fornavn kommer etter et opphavlig etternavn, som i det tenkte eksempelet *Ole Sverdrup Peder Jensen*. Formålet med denne strenge behandlingen er at en må være sikker på at det virkelig er fornavnsbruk, som tilsvarer dagens forståelse/oppfatning.

Tradisjon blir altså vurdert etter mest mulig entydige regler. Dette har blant annet blitt aktualisert i noen få saker der opphavlige etternavn har vært brukt som fornavn blant forfedre, ofte som andre fornavn. At navnet har vært brukt som fornavn i egen slekt, blir det ikke gjort unntak for dersom totalforekomsten er for lav. Dessuten har, som nevnt, bruk som navn nummer to uklart status.

2.3.3.3. Kilder for tradisjon og opphav

Opphav og tradisjon både for 5-grensa og 500-grensa kan i de fleste tilfeller dokumenteres gjennom faglig fundamenterte navneleksika og offisielle (dvs. fra myndigheter) navnelister på internett, og andre historiske kilder. Det blir også vurdert om andre forekomster kan regnes som holdbare. Under arbeid med å produsere lister for norske saksbehandlere og for navnesaker, har jeg bygd på slike prinsipper (Utne 2003 a s. 27; Utne_oppdav_tradisjon).

Navnesøkere viser ofte til populariserte navnelister, ofte lister med navne-påfunn (Utne 2002 a), oversikter over mytologiske navn, navnebruk i romaner, filmer og sanger. Alle disse kildetyper inneholder ofte navn som ikke har vært brukt på virkelige personer, slik at de verken oppfyller krav til opphav eller tradisjon som fornavn. Slik dokumentasjon blir avvist når den er i konflikt med andre navnekategorier.

2.4. Egnet eller uegnet

Bestemmelsen om hvilket navn som er egnet er slik (§ 10 første ledd):

Selv om de øvrige vilkår er oppfylt, skal en melding om å ta, endre eller sløyfe navn ikke godtas dersom vedkommendes personnavn ellers kan bli til vesentlig ulempe for vedkommende eller andre sterke grunner tilsier det.

Regelen gjelder fornavn, mellomnavn og etternavn. Dessuten er den grunnlaget for kjønnsbestemt fornavnsbruk, omtalt under pkt. 2 ovenfor. Den norske navneloven er ment å være liberal med navnevalg, med mer frihet og ansvar for søkerne enn under tidligere lover.

2.4.1. «Vesentlig ulempe for vedkommende og andre sterke grunner»

Det er altså to overordnede kriterier: «vesentlig ulempe for vedkommende», dvs. for bæreren, og «sterke grunner», som dreier seg om hensynet til samfunnet, dvs. myndigheter/forvaltning og andre mennesker.

Skillet mellom vesentlig ulempe for vedkommende og andre sterke grunner er ikke skarpt når det gjelder konkrete navneønsker (Rundskriv 2002, pkt. 2.3.7.1–2.3.7.2).

Begge delene omfatter hva som er støtende, dels for bærerne og dels for andre. I tillegg omfatter «sterke grunner» hva som er navns karakter, dvs. om det har form som vil fungere som navn i samfunnet. Krav om skille mellom jente- og guttenavn dreier seg om hensyn til både barn som skal ha navn, og samfunnet, altså begge de nevnte kravene i loven.

Praksis skal være strengere for barn enn for voksne fordi barn kan bli ertet eller mobbet (Rundskriv 2002, pkt. 2.3.7.1; NOU 2001:1 s. 110, pkt. 9.2.1), og ikke kan styre navnevalget sjøl. Navn til barn blir svært sjelden stoppet på grunn av «vesentlig ulempe». Slike tilfeller kjenner jeg ikke fra min løpende kontakt med saksbehandlerne fra loven trådte i kraft 1.1.2003 til nå (våren 2012), men de forekom noen ganger i året under den forrige loven da dette var strengere. Foreldre er forsiktige med navn som kan være til ulempe for barna.

Helst er det voksne som selv velger navn, som blir stoppet, og de søker om mer ytterliggående navn enn tidligere. Det siste kommer vel ikke minst av at det er kjent at loven gir nye muligheter.

2.4.1.1. Fra hensyn til bæreren til samfunnshensyn

I den norske loven er hensynet til samfunnet formelt nytt med den siste loven. I 1964-loven sto det: «namn som det er fare for kan verta til ulempe for den som har det» (NNL 1964 § 15 nr. 1). Endringen i fokus i loven som gjaldt fra 2003, passer med at dagens søkere mener at det ikke er noen ulempe for dem at de velget spesielle navn. Sjøl om det objektivt kan være et problem for jobb-søknader i noen tilfeller, kan det være enklere for saksbehandlingen at hensynet til andre blir lagt vekt på, altså «sterke grunner». Det dreier seg ofte om navn som kan støte andre, som *Bånnski* 'botten upp!' (på svensk) og *Keiko-burger* (med henvisning til en død kjendisidelfin som het *Keiko*). Ansvarer er altså flyttet fra hensyn til bæreren til allmenne hensyn.

2.4.1.2. Generelle kjennetegn på lite egnete navn

Tolkingen av loven har vært ment å bygge på tidligere praksis, men å gå i mer liberal retning (NOU 2001:1 s. 110–111, pkt. 9.2.1). Det vil si at hva som er støtende og hva som er navns karakter er ment noe mer liberalt.

Spesifiseringer for navn som skal avvises har ikke blitt formulert i loven, forarbeidene eller i rundskrivet. Derimot har forarbeidene noen «dynamiske» retningslinjer (NOU 2001:1 s. 111, pkt. 9.2.1), med henvisning til tidligere praksis (NOU 2001:1 s. 34, pkt. 3.3.2). Arbeidsgruppa motiverer liberalisering og manglende presisjon blant annet slik:

Av hensyn til omverdenen bør det ikke tillates navn som er utpreget støtende for andre, f.eks. skjellsord og andre spesielt negativt ladede ord eller uttrykk [...].

[...] Det sentrale må være at nektelse bare skal skje i snevre *unntakstilfelle*.

På denne bakgrunnen foreslår arbeidsgruppen at bare fornavn som kan bli til *vesentlig* ulempe for den som skal bære det, skal kunne nektes. [...] Endringen vil kanskje også medføre at antallet «tvilssaker» blir færre. Dette vil igjen kunne føre til enklere saksbehandling. Det foreslåtte kriteriet [= vesentlig ulempe] tilsier en svært liberal praksis. [...] Arbeidsgruppen ønsker ikke å forsøke å angi konkret grensen mellom navn som er til «vesentlig ulempe» og andre navn (NOU 2001:1 s. 110–111, pkt. 9.2.1.).

Arbeidsgruppa peker videre på at «det [kan] være svært vanskelig å forsøke å trekke opp en slik grense», at grensen vil «måtte angis i form av eksempler som lett vil bli meget tilfeldig og kanskje også misvisende», og at «eksempler

[vil] kunne bli oppfattet som ganske bindende av saksbehandlerne» og «kan-skje virke som en bremse i forhold til senere endring av praksis». (s.st.)

På denne bakgrunnen er det naturlig at det heller ikke senere har blitt laget lister over verken godkjente eller avviste navn.

2.4.2. Støtende

Hva som er støtende har siden 2003 omfattet navneønsker som er like tabu-ord, banning, skjellsord, sjuksdomsnavn, medisiner, rusmidler, farlige stoff, og ord og uttrykk som vil skape sterke negative følelser (kilder: opplysninger fra navnesaker).

Flere uttrykk for kjønnsorgan har blitt avvist, i hovedsak påfunn. Utenlandske navn som ikke har vært vurdert i noen sak, er det finske jentenavnet *Kukka* (13. mai i den finske navnedagskalenderen). Det muslimske mannsnavnet *Musa* ble avvist under den forrige loven, men er ikke vurdert under den nye. *Musa* blir brukt både om dyret mus og om det kvinnelige kjønnsorganet. *Musa* fins som navn blant innvandrere i Norge, i alle navnekategorier.

Plutonium har blitt avvist som etternavn i en klagesak «fordi det er eit svært giftig og radioaktivt grunnstoff, og difor lett kan bli oppfatta negativt» (nrk.no, 7.2.2008). Det samme ville ha skjedd med en fornavnssøknad. *Diaree* har blitt søkt om som jentenavn for et barn. Det ble oppgitt å være et vanlig navn i foreldrenes hjemland. Foreldrene fant et annet navn da de ble gjort oppmerksomme på det norske ordet som var nesten likt i skrift (nrk.no, 11.1.2007). Det albanske kvinnenavnet *Drita* er ikke vurdert. *Drita* er et norsk ord for 'svært beruset på alkohol'.

Under tidlegere navnelover har navn med religiøst innhold kunne bli avvist fordi de har blitt regnet som støtende. Mest aktuelt har navnet *Jesus* vært, nok også, *Kristus* og *Gud*. Siden *Jesus* er et vanlig navn i mange katolske land i Sør-Europa og Sør-Amerika, er den svært utbredte tradisjonen grunn til godkjenning nå. I praksis ser det ikke ut til at andre enn dem som har kulturell bakgrunn fra områder der navnet blir brukt, velger navnet *Jesus*.

På samme måten som mange andre uttrykksmåter, har også religiøse blitt godtatt siden 2003. Mest kjent er *Gudergod*, og dessuten to tilfeller av *Halleluja*, alle gitt som mellomnavn.

Lucifer er også gitt til flere voksne menn. Grunnlaget er at *Lucifer* har tradisjon som mannlig fornavn i andre land, og at den historiske bruksmåten ikke bare er negativ. *Lucifer* vil neppe bli gitt til barn, av hensyn til negativt innhold.

Religiøse navn som ikke blir gitt som personavn i utbredte innvandrerkul-

turer i Norge, vil normalt bli avvist. Et eksempel er *Allah*. Derimot blir sammensetninger og omskrivninger med Allahs navn gitt, slik det også er muslimsk tradisjon for. Det kan være sammensetningene *Abd Allah* og *Abdullah*, som betyr 'Allahs tjener', eller omskrivingene *Abd al-Karim* og *Abdul Karim*, der *Karim* er ett av 99 alternative navn på Allah.

Dansk praksis ser ut til å være strengere for navn med religiøst innhold. Blant annet vil *Lucifer* bli avvist (Estrup & Aarø-Hansen 2006 s. 177). *Gud er god* vil bli avvist i Danmark fordi det er et flerordsuttrykk (Estrup & Aarø-Hansen 2006 s. 102).

2.4.3. Navns karakter

Navns karakter vil si hva som kan føre til uklarhet om det er et navn. Det dreier seg mest om ønsker om enkeltbokstaver, siffer, svært kompliserte stavemåter, og krav om bokstaver innenfor det norske alfabetet pluss diakritiske tegn, som i hovedsak vil si aksenter (Rundskriv 2002, pkt. 2.3.4, 2.3.5 og pkt. 2.3.7.2). Videre blir titler avvist dersom de ikke er lik navn som oppfyller kravene til opphav eller tradisjon som navn. For antall navn blir det antydning begrensninger. Vi kan se på noen detaljer.

2.4.3.1. Tegn og forkortelser

Enkeltbokstaver blir ikke godtatt som personnavn, verken konsonanter eller vokaler. Søknader om navn som er enkeltbokstaver, kommer fra folk som ønsker å føre inn bare forbokstav som andre fornavn, patronym eller annet mellomnavn. Dessuten forekommer det ønsker fra innvandrere om å registrere bl.a. *M* og *Md* som forkortelse for *Muhammad* som første fornavn, sammen med et annet fornavn. I folkeregisteret er dessuten tamiler ført inn med forbokstav som fornavn. Det er feilplassering av fars fornavn skrevet med bare forbokstav, og som tilsvarer etternavn. Fødte i Norge får ikke dette. Det er neppe mer enn fem som søker om enkeltbokstaver hvert år.

Vokaler kan bli godtatt når det er navnet på stedet søkeren har tilknytning til, f.eks. *O* og *Å*, som begge blir brukt for stedsnavn som betyr 'elv'. I praksis heter bærerne bl.a. *Ouf*, *Ouff*, *Aa* og *Aaen*. Dessuten vil utenlandske navneformer med én bokstav kunne bli godtatt når de ikke er forkortelser. Et mulig eksempel vil være tittelen *U* i burmesisk som blir til fornavn i Vesten, jf. *U Thant*. Tamilenes tradisjon med å føre fars fornavn bare med forbokstav blir ikke godtatt for barn født i Norge, for eksempel. Derimot får folk med seg enkeltbokstaver som er godtatt i andre land.

Det blir normalt også stilt krav om at navnet fungerer som ord etter norske skrivetradisjoner. Rene konsonantkombinasjoner blir normalt ikke godtatt og minst en vokal trengs. Altså passerer ikke *Thv*, *Chr*, men f.eks. kortforma *Jobs* har vært brukt som ordinært fornavn minst i hundre år.

2.4.3.2. Fremmede navn og stavemåter

Normalt blir alle utenlandske navn med skrivemåter som er vanskelige for nordmenn, godtatt. Arbeidsgruppa så det slik:

Enkelte ganger kan fornavn som er vanlige i andre land fremstå som meget fremmedartede eller underlige hos oss. Det vil være i godt samsvar med arbeidsgruppens prinsipielle utgangspunkt at også slike navn skal tillates i større grad enn i dag (NOU 2001:1, sist i pkt. 9.2.1).

I praksis blir ikke utenlandske navn med kompliserte skrivemåter for nordmenn avvist, f.eks. lange navn og navn med mange konsonanter.

Utenlandske ord eller navn som er konstruert av utenlandske ord blir normalt heller ikke avvist fordi de er utenlandske. Få slike navn har vært aktuelle i søknader siden 2003. Ett tilfelle er *Batman*, som er mellomnavn for minst tre personer. Et eldre eksempel er *Whitebear* som ble godtatt som etternavn for en norsk statsborger før 2001 (NOU 2001:1 s. 25, pkt. 3.2.5.2.3).

Konstruerte navn som vil være kompliserte, kan likevel bli avvist, i alle fall dersom de er uvanlig lange, har mange vokaler eller konsonanter etter hverandre. I de tilfellene slike navn har blitt avvist, har navnesøknadene stoppet opp av andre grunner som klarere strir mot navneloven, f.eks. hyppige navneskifter eller andre uegnete navn.

2.4.3.3. Uttrykk

Etter liberaliseringen har det kommet inn søknader om navn som består av enkeltord og uttrykk der ordene er sammenskrevet, f.eks. *Gudergod*. Søknadene gjelder oftest mellomnavn, men også som fornavn eller etternavn. Slike navn blir i hovedsak godkjent dersom de ikke blir vurdert å være støtende. De vil sannsynligvis bli avvist dersom de er svært lange, kanskje hvis et ønsket navn er mer enn tjue bokstaver uten mellomrom eller bindestrek. Noen ganger er det innvilget kombinasjoner av ord som danner et uttrykk sammen med navn en allerede har, f.eks. *Juel-Øl*, *Brå Kjekkk* og *Mari Dubedåre* 'du bedårer, sjarmerer' (sang av den kjente avdøde norske forfatteren og visesangeren Alf Prøysen).

2.4.4. Resultater fra ny praksis for egnethet

Her er eksempler på nye navneformer hentet fra media, og kontrollert mot offentlige skattelikninger.

Fornavn:

Dinosaur (mann; inspirert av *Kim Dino Saur* fra før 2003, med *Dino* som andre fornavn)
Eple (mann, kanskje inspirert av etternavnet nedenfor)
Selveste (menn, 9 personer i skattelikningen for 2008, har også vært avslått)
Tog (mann, for en togentusiast)
Uro-Lee (mann)

Mellomnavn (se også kap. 4, og særlig 3.2.3 Nye etternavn):

Batman (minst 3 personer; omtalt ovenfor)
Dubedåre (*Mari Dubedåre*)
Flytitter (for en flyentusiast)
Gudergod (etter slagord søkeren har brukt)
Halleluja (minst 2 personer)
Ivrig (minst 4 personer)
Kolaautomat
Stålet
Tottenham (se også etternavn)
Vegeleser (VG-leser, avisa Verdens gang)
Juel-Øl (dobbel mellomnavn)
Filibom-bom-bom (hentet fra figuren Ole Aleksander Filibom-bom-bom i bøker av den norske barnebokforfatteren Anne-Cath Vestly. Treleddet med to bindestreker er i strid med navneloven)

Etternavn (se også kap. 3, og særlig 3.2.3 Nya etternavn):

Eplet (en eplebonde)
Brå Kjekkk (mellomnavn og etternavn)
Hversaaagod-Takkskalduha (gitt som to etternavnsendringer med under ti års mellomrom, som er i strid med navneloven)
Tottenham-Hotspur (se også mellomnavn)
Æljen
Usjyldig (gitt til straffedømt)

Keikoburger (etter en kjent pingvin *Keiko*) og *Bånnski* ble godkjent som mellomnavn i en tidlig fase med loven, men tilsvarende navn vil antakelig bli avvist nå.

Stort sett er det én person om hvert navn. I noen tilfeller har det spredd seg:

Dino Saur (andre fornavn og etternavn gitt under forrige navnelov) til fornavnet *Dinosaur*
Halleluja (mellomnavn), har blitt til 2
Batman (mellomnavn), har blitt til minst 3

Selveste (fornavn), har blitt til 9

Eplet (etternavn), har blitt til *Eple* som fornavn

Av eksemplene ser vi at den norske navneskapingen helst ser ut til å ta i bruk ord og uttrykk fra språket, i hovedsak fra norsk. Det er for øvrig i samsvar med hvordan mange navn opphavlig har blitt til for flere hundre år siden.

Den norske navneaktiviteten gjelder for folk i 20–30-årsalderen. Det dreier seg mye om humor. Noe av kritikken mot dette er en reaksjon mot humor, og en forventning om verdighet. Den norske navneloven har ikke bestemmelse mot humor, og det er heller ikke tatt opp i forarbeid eller rundskriv. Det innebærer i prinsippet at humor ikke er i strid med navns karakter for offisielle personnavn, noe det heller ikke er for bl.a. varemerker, foretaksnavn, artistnavn eller stedsnavn.

Den norske navneloven er, som nevnt, ment å være liberal med navnevalg, med mer frihet og ansvar for bærerne/søkerne enn under tidligere lover.

Før endringen var det medieoppslag og klagesaker som gjaldt navn som det etter manges oppfatning ikke var verd bryet å bruke saksbehandlingsressurser på å stoppe. Hensikten med liberaliseringen var å spare tid på behandling av søknader om navn som ikke oppfylte tidligere krav, åpne for en friere navneutvikling, og dessuten i større grad overlate ansvaret til bærerne sjøl (NOU 2001:1 s. 83–84, pkt. 7.1; og s. 110–111, pkt. 9.2.1).

Særlig de tre-fire første årene etter endringen har det vært medieoppslag om godkjente navn som ikke passet seg som navn i offentlige register og som dessuten folkeregistrene brukte innsats på å behandle. Saker som skaper strid, gjelder voksne folk.

Det har kommet reaksjoner på dette bruddet. Ikke minst om utagerende unge folk. Det fins også eksempler på at folk som har fått innvilget «rare» navn, i ettertid ikke synes at det var så bra. Ett navn som ikke lenger står i folkeregisteret (ifølge skattelikninger), er *Bånnski*. Og *Gudergod* sa at han «[v]ille neppe tatt namnet Gudergod i dag», da han merket reaksjonene omkring seg (Bergens Tidende 2005).

Noen få har også tatt til orde for å endre loven eller retningslinjene for å få dette klarlagt. Norsk språkråd (2004) har rådd Justisdepartementet til at de «praktiserer ei meir restriktiv tolking av personnamnlova og ikkje tillet ei utgliding slik at nærmast kva som helst blir godteke». I svaret la ikke departementet opp til noen endring (Justisdepartementet 2004). Farmakis (2008 s. 30 ff.) fra det norske Justisdepartementet har gjort rede for tilsvarende.

En lov er generell og skal normalt tolkes på grunnlag av forarbeid, rundskriv

og tidligere avgjørelser. Behandling av navn som sprenger det noen opplever som grenser, er et spørsmål om praktisering av hva som er «vesentlig ulempe» og «andre sterke grunner». Dette skal tolkes på grunnlag av rundskrivet, der det, som nevnt, står at «[t]olkningen vil også kunne endres over tid i pakt med endringer i samfunnsforhold og oppfatninger». Dette oppfatter jeg som et klart formelt grunnlag ikke bare for liberalisering, men også for innstramming.

Reaksjonene mot liberaliseringen har også slått inn i navnesaksforvaltningen, og praksisen er noe strammere enn det en kunne se i media de første par årene etter innføringen av loven i 2003. Rundskrivet åpner for det, slik jeg leser det.

Det har vist seg at søkere som får avslag, stort sett ikke klager videre. Det har først og fremst interesse av å se hva som går å få til. Hvorvidt fylkesmenn vil behandle klagesaker etter de første årenes praksis eller med dagens noe strammere praksis, er ikke prøvd de siste par årene, så langt jeg kjenner til.

3. Etternavn

Etternavsreguleringen kan vi dele i fire: 1. Etternavn fra navn en har tilknytning til, § 4, 2. Etternavn en ikke har tilknytning til, § 3, 3. Endring av eget etternavn, § 6, og 4. Doble etternavn og mellomnavn (se nedenfor) pluss etternavn, § 7.

Viktige endringer i den nye loven var at vernet av etternavn ble redusert, primærpatronym og -metronym ble godtatt som etternavn, og enklere adgang for innvandrere til å føre videre etternavnstradisjoner fra hjemlandet. Med redusert navnebeskyttelse kunne bl.a. flere lettere få tilgang til et større utvalg eksisterende etternavn, bl.a. i egen slekt.

Alle navn en kan få som etternavn, kan en også sette sammen til dobbelt etternavn. Alle navn en kan få som etternavn, kan en også få som mellomnavn (§ 9), og motsatt (§ 4).

3.1. Etternavn fra navn en har tilknytning til

Det mest aktuelle for folk er å hente etternavn fra navn de har tilknytning til etter spesifiserte regler for hver type. Det kan være: 1. Etternavn eller mellomnavn (av etternavnstype) i familien, 2. Langvarig uoffisiell bruk av etternavn i familien, 3. Navn på gårder en har tilknytning til, 4. Foreldres (eller besteforeldres) fornavn med ekstra ending og 5. Fornavn i familien.

3.1.1. *Etternavn eller mellomnavn i familien*

Innenfor familien kan en hente etternavn helt tilbake fra tippoldeforeldrene som ugift, og fra ektefeller og samboere. I tillegg gjelder flere muligheter som spesielt passer for navn fra innvandrer kulturer, omtalt senere. Loven spesifiserer også flere muligheter som gjelder få tilfeller (§ 4). Mellomnavn fra andre i familien kan en få som etternavn eller mellomnavn etter samme regler. Etternavn og mellomnavn kan ikke overføres mellom søsken når de ikke har navnet blant felles forfedre eller formødre, uten samtykke fra alle som har etternavnet. Noen få søknader om det siste har blitt avvist.

Nedenfor legger jeg hovedvekt på to måter å få etternavn fra familien: tippoldeforeldres etternavn eller mellomnavn, og ektefellers og samboeres etternavn eller mellomnavn.

Uavhengig av begrensningene i § 3 [Frie, beskyttede og nye etternavn] kan følgende navn tas som etternavn:

[...] navn som er eller har vært en av tippoldeforeldrenes, oldeforeldrenes, besteforeldrenes eller foreldrenes etternavn eller mellomnavn. Dette gjelder ikke tidligere navn som er ervervet ved ekteskap eller samboerskap (§ 4 første ledd nr. 1).

Etternavn kan en hente inn fra tippoldeforeldres etternavn eller mellomnavn, dvs. av etternavns type. Disse navnene kan en få som mellomnavn eller etternavn etter fritt valg. Motivet for denne regelen var dels å gjøre det enklere for samer og kvener (finner) å hente inn navn, og dels fordi det var registrert ønsker om å få føre videre gamle etternavn og mellomnavn, i familien.

Reglene for å hente inn gamle etternavn i familien ble tidligere opplevd som strenge, da det i praksis bare var foreldrenes navn, og unntaksvis besteforeldrenes navn som kunne hentes. Noen søknader om slike navn ble tidligere løst med samtykke fra alle bærere med etternavnet.

Utvidelsen bygde på tilsvarende praksis fra Finland. Den finske loven var mer liberal enn den svenske, der hovedregelen var krav om bruk av etternavnet i to generasjoner blant tippoldeforeldre eller senere, eller i løpet av de siste 75–80 årene (Höglund 1998 s. 129 f.). Dansk lov har siden fulgt opp den norske regelen.

Siden det ble åpnet for flere etternavn fra slekta i 2003, er det levert inn noen søknader om navn som går videre enn grensa i den gamle loven, dvs. etternavn eller mellomnavn fra oldeforeldre og tippoldeforeldre. Anslagsvis var det over ti i året de første årene, og muligens under ti rundt 2010. Dette har helst omfattet søknader om helt andre navn enn bærerne hadde, men det kan også være eldre stavevarianter av navnet de selv bærer.

Ønsker om eldre skrivemåter er motivert ut fra at det blir oppfattet som

den egentlige skrivemåten for navnet i slekten (Utne 2004 b). For mange typer etternavnssøknader ser vi ønske om å få navneformer med gammel tradisjon, også omtalt for gårdsnavn som etternavn.

Anslagsvis har det siden 2003 (til våren 2012) kommet noen titall søknader om navn fra slektsledd før 1.-tipp og som derfor ikke oppfyller kravene i loven. Det dreier seg ofte om etternavn med prefiks, oftest *von*. Prefiks-navn har for mange slekter gått ut av bruk før år 1800, og kan gjerne senest knyttes til 2.- eller 3.-tipp for søkerne. Noen få søknader, både med og uten prefiks, gjelder også enda eldre ledd. Navn fra for gamle slektsledd har fått avslag dersom ikke andre regler i loven har gjort det mulig å gi navnene, f.eks. at navnene ikke er i bruk som etternavn i landet. Prefiks-navn blir ikke gitt selv om de er utdødd, da prefiks blir regnet å være i strid med norsk navnetradisjon (§ 10 første ledd; Utne 2013).

Ett av motivene for å forlenge muligheten for å hente inn gamle etter- eller mellomnavn, var, som nevnt, hensyn til samer og kvener der familien tidligere kunne ha endret til norskulturelle navn på grunn av fornorskingspolitikk. Ved undersøkelser har jeg bare kunnet oppspore ett slikt tilfelle siden 2003.

Med den nåværende norske navneloven (§ 4 første ledd nr. 4) kan én eller begge ektefellene hente inn den andres etternavn og mellomnavn og bruke dem i ulike kombinasjoner, dels som mellomnavn pluss etternavn og dels som doble etternavn med bindestrek, eller ett etternavn. Begge deler var en oppfølging av økende grad med søknader om at begge ektefeller kunne få ha de samme opphavlige etternavnene felles. Det var motivert av likestilling, og av en navneskikk som fantes i flere land, offisielt eller uoffisielt. Doble etternavn og mellomnavn blir omtalt mer senere.

Tidligere kunne ektefeller få den andres etternavn som sitt eget etternavn, men de kunne ikke få den andres mellomnavn.

Det nåværende systemet gjelder for faste samboere, etter hovedregelen enten med felles barn eller at paret har bodd sammen i minst to år. For samboere kreves det samtykke fra den som har et navn i utgangspunktet, mens det for gifte ikke er et slikt krav. Reglene om ektefeller og samboere gjelder også partnere av samme kjønn.

Den nye danske navneloven har det samme systemet for ektefeller og samboere som i den norske loven, med små forskjeller. Dersom svensker velger å beholde hver sine etternavn som etternavn, kan den ene, og ikke begge, få ta den andres etternavn som sitt mellomnavn. Motiveringen er at dette gir et felles navn av etternavns type. På svensk er det på den måten en regel preget av

en felles skandinavisk strengere fortid, men likevel mer liberal enn den tidligere norske.

3.1.2. *Langvarig uoffisiell bruk av etternavn i familien*

Under tidligere navnelover har det vært mulig å få godkjent etternavn en har brukt i flere tiår uten at det har kommet innvendinger. Det vil si navn som er ulike dem som står i folkeregisteret. Bestemmelsen er streng slik at en ikke kan få hevd på et navn en tar i bruk i strid med rettighetene til navnet. Kravet er at etternavnet har vært brukt sammenhengende i nedstigende slektslinje fra før 1.1.1947, som er datoen for innføring av folkeregister over hele Norge (Utne_oppHAV_tradisjon). Dette skal fange opp etternavnsbruk fra ei tid da mange ikke hadde ett etternavn de brukte konsekvent, og navnet de brukte sjøl kunne være ulikt det som sto i folkeregisteret. Behovet for bestemmelsen fulgte av avvik mellom bruk og rutiner for innføring av navn i folkeregisteret (NNL 1964 § 25, 26 og 27; Austbø 1986 s. 134 ff.).

I 1974 ble slike avvik for etternavn anslått til en halv million navnebærere i Norge (Nordlys 27.11.1974, referert fra Stavanger Aftenblad uten kjent dato). Det tilsvarte ca. 1/8 eller 12,5 %. Det ble gjort tiltak for å rette opp dette med lovendring fra 1980, revidert § 26 (NNL 1964; Austbø 1986 s.st.). Siden innføringen av siste navnelov fra 1.1.2003 har det vært noen få søknader om å rette opp slike avvik, dels ulike stavemåter, og dels helt ulike navn, om *-sen*-navn i motsetning til en annen type navn.

Søknader om å få endre fra folkeregistert etternavn til faktisk brukt navn har det vært noen titalls av under den nye loven, mest de første par årene. Det gjelder både stavemåter og helt andre navn, helst fra *-sen*-navn til gårdsnavn.

3.1.3. *Navn og navneformer på gårder en har tilknytning til*

En særnorsk tradisjon er at gården en sjøl eier, leier ut eller leier, gir rett til bruk av gårdsnavnet som etternavn etter bestemte regler. Da den første norske navneloven ble innført i 1923, var det to typer etternavn som ble omfattet av hovedreglene i loven, sekundærpatronym (opphavlige primærpatronym) som i øvrige skandinaviske land, og navn på gården en eide eller leide (NNL 1923). Bruk av navn fra egen (eller leid) gård bygde på tradisjon som var i ferd med å bre seg.

Med den første navneloven (1923) kunne folk få navnet fra gården umiddelbart, motivert ut fra målet om å få gitt folk faste etternavn. Etter hvert som folk hadde fått faste etternavn, ble det gradvis stilt krav om noen års tid med

ei eller leie, som del av regler for beskyttelse av etternavn. (Utne 2004 a s. 104 ff.).

Regelen finner en i § 4 første ledd nr. 8. Uavhengig av begrensningene i § 3 [Frie, beskyttede og nye etternavn; jf. pkt. 3.2 nedenfor] kan følgende navn tas som etternavn:

8. navn på et gårdsbruk som vedkommende eller en av dennes foreldre eier og har eid i minst 10 år, eller som vedkommende eller en av foreldrene bruker og har brukt i minst 20 år eller har brukt i minst 10 år og har en bruksrett til som er fastsatt for en av foreldrenes eller vedkommendes livstid.

[Et tillegg med svært begrenset bruk er utelatt her] (§ 4 første ledd nr. 8.)

Med den siste norske navneloven (NNL 2002/2003) ble reglene for tilknytning videreført fra forrige lov, med ti års eietid eller tjue års leietid for familien i rett nedstigende linje. Gården skal, som under den tidligere loven, være i drift som jordbrukseiendom, og ikke bare være et nedlagt bruk, villaeiendom, hytteeiendom eller tilsvarende. Videreføring av den bestemmelsen om eie- og leieforhold var motivert i at det ikke var meldt vesentlige behov for endring (NOU 2001:1. s. 105, pkt. 8.7).

Fram til og med forrige lov ble det dessuten stilt krav om å bruke navneforma dels i gjeldende matrikkel (gammelt og uaktuelt register for eiendoms-skatt), og dels i grunnbok (eiendomsregister). Dette er normalt navneformer som er modernisert vekk fra eldre skrivemåter ofte preget av dansk.

Med den nye loven (NNL 2002/2003) ble omfanget av navneformer utvida, med grunnlag i bruk i flere typer dokumenter. Dette var motivert ut fra liberalisering og meldte ønsker om å få hente inn andre navneformer enn i de to nevnte dokumenttypene (Utne 2002 c s. 14 f.).

Utvidet tilgang til navneformer gjør det blant annet mulig å få etternavnsformer som er like eldre skrivemåter. I mange tilfeller er det blant søkerne et ønske om å hente navneformer fra gamle skrivetradisjoner. Begrunnelsen er at det blir oppfattet som gårdens egentlige navn, som vil si den gamle navnetradisjonen på gården (Utne 2004 b).

Etter innføringen av den nye loven har folks forventninger til nye muligheter økt for alle navnekategorier. Det gjelder blant annet slektstradisjon og tilknytning av flere typer nevnt ovenfor.

En naturlig videreføring av forventninger er ønsket om å få gårdsnavnet fra gården. Det har vært noen titalls søknader om å få gårdsnavnet som etternavn uten at kravene er oppfylt. Det kan være før de har eid gården i ti år, eiendommen der det ikke drives jordbruk, eller gårder til tidligere slektsledd uten at søkeren er barn av forrige eier eller leier.

For gårder i drift er det blant annet eiere som har tatt over en gård fra beste-

foreldre, onkler, tanter eller andre i familien som ikke er deres foreldre. De føler at det er unødvendig å måtte vente. Andre har tatt over nedlagte gårdsbruk som de bruker som fritidseiendom eller som villaeiendom uten gårdsdrift. Andre føler sterkt for gården som tilhørte tidligere ledd.

Det er hensynet til navnebeskyttelse som er grunnen til regelen, og det blir bare gjort unntak i svært spesielle tilfeller med tilknytning (§ 4 første ledd nr. 9). I noen få tilfeller blir slike saker løst enkelt når det fins en i tidligere slekt som har brukt gårdsnavnet som etternavn, eller når navnet ikke er i bruk som etternavn for andre, altså tilknytning eller nytt etternavn.

3.1.4. Foreldres fornavn med *-sonn/-datter*tillegg

Bestemmelsen nå om parentonym er:

§ 4 Avledede etternavn

Uavhengig av begrensningene i § 3 kan følgende navn tas som etternavn:

[...]

2. en av foreldrenes fornavn med ending som viser slektskapet, eller når navnet har en tradisjon i en kultur som tillater det, en av besteforeldrenes fornavn med ending som viser slektskap (§ 4 første ledd, nr. 2).

Gjennom århundrer har det vært tradisjon i hele Skandinavia, Færøyene og Island å bruke primærpatronym som tilnavn, dels på linje med etternavn (slektsnavn). I Norge ble bruken av primærpatronym som etternavn opphevet med navneloven i 1923, og det samme har skjedd i resten av Skandinavia (Danmark fra 1828; Sverige fra 1963, og gjeninnført fra 1982, Höglund 1998 s. 15, 39, 126 ff.) og Færøyene, men på Island har systemet blitt beholdt. For noen tiår siden ble dette gjeninnført på Færøyene og i Sverige. I Norge har slik navnebruk vært mulig som siste fornavn eller mellomnavn hele tida med navnelover, og siden 1965 med grunnlag både i mors og fars fornavn med *-sonn-* og *-datter-*ending (NNL 1964). Tilsvarende har vært mulig også i Sverige (Höglund 1998 s.st.).

Med den norske navneloven ble det igjen mulig å få patronym og metronym som etternavn. Likestillingsprinsippet som lå til grunn for forrige lov er ført videre. Patronym uttrykker at det er fars fornavn som er grunnlaget, og metronym at det er mors. For å oppnå en kort kjønnsnøytral term, lanserte Justisdepartementet *parentonym* som betegnelse (Ot.prp. nr. 31, 2001–2002, s. 22, pkt. 5.5; Rundskriv 2002, pkt. 3.5.3). Det er satt sammen av det latinske *parentes* (latin flertall, 'foreldre') og det greske *onoma-ikon* ('navn' + 'tilhørighet /hører til'), gjerne brukt i forma *-onymikon* eller *-onym*, etter råd fra det klassiske fagmiljøet ved Universitetet i Oslo. (En instruktiv og konstruktiv

kommentar har den svenske navneforskeren Thorsten Andersson (2006) skrevet.)

Parentonym er det som ellers blir kalt primærpatronym og primæmetro- nym samlet. Bestemmelsen i den norske loven gjør det også mulig å bygge pa- rentonym på besteforeldrenes fornavn, men dette er avgrenset til kulturer som har slik skikk. Dette siste gjelder bl.a. samer (Ot.prp. nr. 31, 2001–2002, pkt. 8.3.2).

Parentonymendingene er reservert til foreldrenes fornavn. De kan ikke leg- ges til foreldrenes etternavn eller brukes til å konstruere andre navn (Ot.prp. nr. 31, 2001–2002, s. 22–23, pkt. 5.5). Det siste lar seg først og fremst prakti- sere for *-datter*-endingen. *Håviksdatter*, bygd på foreldres etternavn, har fått avslag etter klage (Fylkesmannen i Rogaland 2009). Folkeregister har også avvist minst to andre navn bygd på foreldres etternavn. Dessuten har det konstruerte *Røverdatter*, inspirert av Astrid Lindgrens figur, fått avslag (barni- magen 2011).

Bruken av etternavn bygd på mors eller fars navn med ending fins også i den danske navneloven. Der har de valgt å holde på den etablerte termen *patro- nym*, av praktiske grunner (Estrup & Aarø-Hansen 2006 s. 107).

Under den forrige norske navneloven ble patronym som etternavn bare tillatt for islandske endinger i Norge og knyttet til fornavn i bruk på Island, f.eks. *Eiriksson* og *Eiriksdóttir*.

Den norske navneloven tillater parentonymendinger fra mange språk (Rund- skriv 2002, pkt. 3.5.3). Det bygger på prinsippet om ikke-diskriminering (NOU 2001:1, pkt. 11.3.5 med videre henvisninger). Det følger dessuten av overordnet prinsipp om at det ikke er trussel mot norsk navnetradisjon (gene- rell omtale i NOU 2001:1 s. 117–118, pkt. 11.1).

Det er ikke bindinger for hvilke navn som kan knyttes til hvilke endinger. Det vil si at det med den nevnte utvidelsen lar det seg ikke gjøre å sette klare grenser for hvilke navn som har tradisjon på hvilke språk og som har tradisjon for å bli knyttet til bestemte parentonymendinger. Dette kan ikke knyttes til personer med bestemt etnisk bakgrunn eller statsborgerskap nå eller tidligere. Av samme prinsipper som ovenfor følger at fritt valgte parentonymendinger kan knyttes fritt til foreldres fornavn uansett navnenes tradisjon.

Disse frie valgene skal først og fremst gi mulighet for å følge opp faktisk nav- nebruk fra hjemmekulturen. Fornavnsskikker er i stor grad globale, slik at det er lite rimelig å sette grenser for hvilke navn som er i bruk som skal kunne føres videre i parentonym etter lokal parentonymskikk.

Dette vil si at for eksempel tradisjonelle norske, russiske eller arabiske navn

kan kombineres med endinger som *-sønn*, *-datter*, *-ovitsj* (adjektivisk uttrykk brukt for sønner), *-evitsj* (for sønn), *-ovna* (for datter) og *-evna* (for datter), som *Maritovitsj*, *Karievitsj*, *Olgasdatter*, *Olgaevitsj*, *Sergejsdatter*, *Ivanssønn*, *Ivanovitsj*, *Omarsdatter*, *Yasminsønn*, *Aminasdatter* og *Fatimassønn*. Slike muligheter på tvers av tradisjonelle språkgrenser er til nå utnyttet.

I den danske loven er det er for tilsvarende patronymnavn stilt krav om at fornavnet har tradisjon i samme kultur som den ønskete endingen blir brukt (DNL § 7 stk. 1, nr. 2; Estrup & Aarø-Hansen s. 109). Den danske betenkningen viser til at det er likt i dansk og norsk lov (Betænkning s. 140). Som det går fram ovenfor knytter ikke den norske loven endinger til bestemte navn. Både den danske og norske regelen for bruk av foreldrenes fornavn uten ending er knyttet til bestemte navn, noe jeg kommer tilbake til.

Tabell 1 (se nedenfor) viser en systematisk oversikt over parentonymformer på mange ulike språk (kulturer). Ifølge den norske navneloven vil en, som nevnt, kunne hente endingene ganske fritt. Her følger noen kommentarer om skikkene og hvordan det er mulig å føre dem inn i det norske folkeregisteret.

I de ulike landene der disse formene tradisjonelt blir brukt, gjelder dels lovregler og dels språklige regler for hvordan endingene kan brukes. I Norge kan det være hensiktsmessig at en ikke bryter disse reglene av hensyn til bærerne, som vil si eventuell «vesentlig ulempe» for bærerne. Norske myndigheter kan ikke pålegge dette, men kan nok heller i praksis gi råd i tilfeller en er oppmerksom på det. Bærerne kan vente å måtte gjennomføre endringer når de vender tilbake til hjemlandet, når det er avvik fra hjemlandets tradisjoner eller regler, eller når de ber om pass.

Blant annet Tyskland og Nederland praktiserer statsborgerprinsipp for lovgivning (Rundskriv 2002, pkt. 2.3.8; § 14). Det innebærer at statsborgere fra de landene kan få behandlet navnesaker i hjemlandet mens de er bosatt i Norge. Det innebærer at vedtak gjort etter norsk rett, kan omgjøres i hjemlandet. Dessuten kan slike statsborgere «her i riket [= Norge] inngi melding om å ta, endre eller sløyfe navn i samsvar med avgjørelse truffet av statsborgerlandets myndigheter» (§ 14 andre ledd). De samme personene kan få behandlet navnesaker etter norsk rett, men de kan også be om å få godtatt endringer i Norge vedtatt i landet der de er statsborgere.

Noen eksempler på lovregler i andre land som kan få betydning for bosatte i Norge, er bruken av frisiske endinger i Nederland og Tyskland, vist i tabell 1 blant navn med endinger som betyr 'sønn' og 'datter', eller som har genitivsform. I Nederland er det forbud mot å danne patronym som er like eksisterende etternavn (Meertens_voornamen, de Hahn 2002 s. 18, 19). I Tyskland er

det ikke et tilsvarende forbud for slik navnebruk i det frisiske området (Standesamt_Der_Vorname 2007 s. 15 (pkt 41); Seibicke 2002 s. 27).

Et annet eksempel på patronymregler i andre land er skille mellom former som mellomnavn (*millinöfn*) og etternavn (*kenninöfn*) på Island (INL).

Mellomnavnsformene er rene eieformer (genitivsformer), mens etternavnsformene har samme eieformer pluss endinger som *-son* 'sønn' og *-dóttir* 'datter'. Siden alle patronymformer som kan gis som mellom- og etternavn etter norsk lov også kan gis som det motsatte, vil alle islandske patronymformer kunne gis for patronym brukt i begge kategorier i Norge (§ 4 første ledd nr. 2, og § 9).

På mange språk fordeler fornavn seg på bøyingsklasser for substantiv. I hovedsak er det regelmessig sammenheng mellom endinger i nominativ og genitiv, både hvilken genitivsending som kommer før ord for sønn og datter, og ending når navnet bare skal stå i genitiv. I tabell 1 kan genitivformer ses for bl.a. islandsk og gresk. Genitivendingene er understreket.

Ulike overgangsvokaler på russisk og ulike endinger på serbisk-kroatisk-bosnisk er også bestemt av språkregler. Hva som er nominativsendingen av fornnavnet bestemmer forma adjektivendingene som blir lagt til fra disse språkene.

Foranstilte patronymledd som atskilte ord fins i noen språk, slik som arabisk og noen afrikanske språk. Etter den norske loven er det bare mulig å få navn med prefiks som følger med arvelige etternavn og mellomnavn (se pkt. 3.1.1 ovenfor; Utne 2013), og en får med seg eget prefiksnavn inn i landet. Dersom personer kommer inn i landet med det muslimske patronymet *ibn Muhammad* som etternavn, vil de kunne registreres som det. Dannning av navn med prefiks blir ellers ikke godkjent. Det vil normalt også ramme andre prefiks for patronym, siden patronymregelen bare åpner for endinger.

Praksisen med å gi prefiks fra ikke-europeiske språk har ikke vært så streng som for europeiske prefiks. Grunnen er først og fremst at de ikke-europeiske prefiksene oftest har et annet innhold enn de europeiske. De europeiske er preposisjoner eller bestemte artikler, og irske og skotske slektskapsprefiks (*Mac/Mc, O'/O*) i sekundærpatronym, mens ikke-europeiske ofte står for enten slektskap eller religiøse titler eller tilnavn. Andre grunner er at flere av de ikke-europeiske prefiksene har blitt oppfattet som egne navn, men nok også fordi de ikke er blant prefiks nevnt i håndbøker eller veiledninger. Eksempler er slektskapsprefiksene *wa, arap* og *ibn* som fins i tabell 1. Det kan også legges til at dette ikke ble diskutert i forbindelse med den nye navneloven, noe som heller ikke skjedde med europeiske prefiks.

Ikke-europeiske prefiks vil normalt bli ført som mellomnavn, enten sam-

men med fars fornavn, eller alene. De vil også kunne registreres som doble navn med bindestrek, dvs. *Ibn-Muhammad*, på linje med vanlig føring av arabisk bestemt artikkel, som i *Al-Hussaini*. Her er det rimelig med fleksible løsninger, mest fordi det i mange år, også under forrige lov, har vært ført inn innvandrer navn på mange ulike måter. Det vil ikke være rimelig verken å rette opp gamle føring eller å endre praksis innenfor samme familier eller for folk med samme kulturelle bakgrunn. Sammenskriving kan også være en løsning, slik det er utbredt for bestemt artikkel i muslimske arvelige etternavn, f.eks. *Alhusseini*, men i praksis uvanlig for patronymprefikset *ibn*, som f.eks. *Ibnmuhammad*.

For muslimsk (arabisk) navneskikk er nå det vanlige å utelate patronymprefiksene, slik at bare fars navn blir brukt uendra, ofte også farfars, som ofte er med (se også pkt. 3.1.5).

I den danske navneloven er det anledning til å danne patronym også med foranstilte ledd (Betænkning s. 238; Estrup & Aarø-Hansen 2006 s. 109). En slik regel mangler altså i Norge. Rett nok nevnes det i den danske lovkommentaren bare prefiksene *al-* og *el-*, ev. *Al-* og *El-*, med bindestrek (Estrup & Aarø-Hansen a.st). Det er uklart hvor denne patronymskikken som er nevnt i de danske bøkene, er i bruk i det muslimske området. Derimot forekommer de bestemte artiklene, bl.a. i formene *al-* og *el-*, i nedarvete etternavn (bl.a. sekundærpatronym), og da gjerne med *-i* til slutt i hoveddelen, som *Al-Husseini*. Trass i dette, åpner den danske regelen for patronymprefiks. En endring i den retningen er det også behov for innenfor norsk praksis, men en løsning bør også ses i sammenheng med behandling av prefiks også utenom patronym, der det også fins uavklarte spørsmål.

For samisk fins en tradisjonell skikk med å plassere en av foreldrenes navn foran personens fornavn. Det foranstilte navnet er i genitiv. Som en ser av eksemplene i tabell 1, har navnene indre bøyning, kalt stadiebøyning. Dels er det forenkling og dels er det forlenging av stavelser, avhengig av bøyingsklasse, slik eksemplene viser. Foranstilte parentonym blir på linje med foranstilte etternavn avvist etter den norske navneloven (Ot.prp. nr. 31, 2001–2002, pkt. 8.3.2). Det er ikke noe formelt hinder for å føre det samiske foreldrenavnet som f.eks. mellomnavn i folkeregisteret. I praksis får mange med samisk navneskikk løst dette med å føre foreldrenavnet som mellomnavn med norsk patronymending. I det norske folkeregisteret har bruken av parentonym vært forholdsvis mye brukt i Finnmark (søk i skattelikninger på samiske etternavn og utvalgte patronym), der samisk navneskikk står sterkt. Mer sjelden for samisk er bruken med samiskspråklige ledd for sønn og datter, *bárdni* og *nieida*, se tabell 1.

Tabell 1. Parentonymformer på utvalgte språk. Utvalg av endinger på hvert språk.¹

SPRÅK	PARENTONYM FOR SØNNER	PARENTONYM FOR DØTRE
Tilsvarende -sønn/-datter- ending		
norsk	Jon <u>s</u> ønn, - <u>s</u> ønn, - <u>s</u> øn, - <u>s</u> son, Ida <u>s</u> on, - <u>s</u> on (ikke -(s)sen)	Jon <u>s</u> datter, Ida <u>s</u> dotter
islandsk (for Jón, Sigurður, Árni, Elín, María)	Jón <u>s</u> on, Sigurð <u>a</u> rson/ Sigurð <u>s</u> on, Árn <u>a</u> son, Elín <u>a</u> rson, Marí <u>u</u> son (se mellomnavn nedenfor)	Jón <u>s</u> dóttir, Sigurð <u>a</u> rdóttir/ Sigurð <u>s</u> dóttir, Árn <u>a</u> dóttir, Elín <u>a</u> rdóttir, Marí <u>u</u> dóttir (se mellomnavn nedenfor)
færøysk (tilsv. navn som for islandsk)	Jon <u>s</u> on, Sigurð <u>a</u> rson/ Sigurð <u>s</u> on, Árn <u>a</u> son, Elín <u>a</u> rson, Marj <u>u</u> son	Jon <u>s</u> dóttir, Sigurð <u>a</u> rdóttir/ Sigurð <u>s</u> dóttir, Árn <u>a</u> dóttir, Elín <u>a</u> rdóttir, Marj <u>u</u> dóttir
samisk (for Áilu, Mihkkal)	Áillubárdni	Mihkkal <u>a</u> nieida
frisisk	Hinrichs, Paulus <u>z</u> oon, - <u>sen</u> , - <u>en</u> , - <u>z</u>	(som for sønner)
kasakhstansk	Omar <u>u</u> ly	Omar <u>q</u> zy
Adjektivending		
russisk	Olegov <u>i</u> tj, Igorev <u>i</u> tj	Olegov <u>a</u> , Igorev <u>a</u>
ukrainsk	Tarasov <u>y</u> tj, Mykolaev <u>y</u> tj	Tarasiv <u>a</u>
bulgarsk	Vasilov, Georgiev	Vasilov <u>a</u> , Georgiev <u>a</u>
Genitivending		
islandsk	Jóns, Sigurðar/ Sigurðs, Árna, Elínar, Maríu; (for Jón, Sigurður, Árni, Elín, María) (se etternavn ovenfor)	som for sønner
serbisk, kroatisk, bosnisk	Vladimir <u>a</u> (< Vladimir), Vladka (< Vladko), Vlade/Vlade (< Vlada/Vlada, dvs. bare for navn m. -a)	Vladimir <u>a</u> osv. (like)

¹ Parentonymformene i tabell 1 har ulike typer ord eller språkelementer som grunnlag. Derfor er oppslagene i tabellen delt i undergruppene «tilsvarende -sønn-/datter-ending», «adjektivending», «genitivending», «foranstilt foreldrenavn i genitiv» og «foranstilt slektskapsord». Parentonymendinger og andre parentonymmarkeringer er kursivert. Genitiv som fuge er understreket. Se ellers forklaring under pkt. 3.1.4.

gresk	Giorgiou (< Giorgios), Andrea (av Andreas), Ioanni (av Ioannis),	Giorgiou osv. (like)
Foranstilt foreldrenavn i genitiv		
samisk	Máhte-Ánde (Máhtte), Ándde-Ánde (< Ánde)	Máhte-Ánne, Ándde-Ánne
Foranstilt slektskapsord		
arabisk	ibn Muhammad, bin/ben Muhammad	bint Muhammad
lokale språk i Kenya	wa Wamwere, arap Moi	wa Wamwere

En lignende tradisjon, men med navn i ubøyd form (nominativ) har også vært i bruk i det norskspråklige området, særlig på Vestlandet. Det har ikke vært krav om formalisering av denne skikken.

Hvordan dette som er omtalt for samisk, ville blitt løst med dansk navnelov, er ikke kjent, og spørsmålet er antakelig lite relevant i Danmark. I Sverige tillater navneloven i alle fall foranstilte tilnavn etter «gårdsnavn»-tradisjonen, som bl.a. fins i Dalarna f.eks. *Klockar Brita* og *Staffas Erik* (Höglund 1998 s. 196 f.). De kan stå først eller sist i fornnavnsfeltet. Det er nedarvete navn knyttet til beboere med tilknytning til bestemte gårder og er ikke patronym.

3.1.5. Fornavn i familien (*parentonym uten ending*)

Loven har en bestemmelse om bruk av forfedres fornavn som etternavn uten ending:

§ 4 Avlede etternavn

Uavhengig av begrensningene i § 3 kan følgende navn tas som etternavn:

[...]

3. navn som er eller har vært en av foreldrenes eller besteforeldrenes fornavn, når navnet har en tradisjon i en kultur som ikke skiller mellom fornavn og etternavn (4 første ledd, nr. 3).

Kulturer som ikke skiller mellom fornavn og etternavn, vil her si kulturer som bruker fornavn også som etternavn, slik at samme utvalg av navn blir brukt til

begge kategorier. Med den norske navneloven blir navnene også brukt som mellomnavn (§ 9; se pkt. 4 nedenfor).

Dette tilsvarer parentonym uten endinger eller andre tillegg før eller etter fars fornavn. Denne tilnavnsbruken er aktuell for eksempel muslimer, tamiler, etiopere, eritreere og for noe fortsatt bruk av muslimsk skikk og eldre tyrkiske og persiske skikker i Sentral-Asia. Se omtale av navnelister for slike kulturer under pkt. 2.1.

Muslimsk navneskikk ser vi når Ali Ismail Yusuf har *Ali* som fornavn og er sønn av Ismail og sønnesønn av Yusuf.

En tamil som heter *Sivakumar Yogarajah*, har gjerne en far som heter *Yogarajah*, dersom etternavnet er oppført sist etter norske regler. Etter tamilsk tradisjon kommer fornavnet sist.

Med tamilsk skikk får også koner normalt mannens fornavn som sitt etternavn. I den norske loven er dette tilpasset likestillingsprinsipper, slik at det gjelder for begge ektefeller. Også mødres navn kan bli brukt uten ending for barn, altså parentonym og ikke bare patronym. Bestemmelsen er:

§ 4 Avledede etternavn

Uavhengig av begrensningene i § 3 kan følgende navn tas som etternavn:

[...]

5. ektefellens fornavn når navnet har en tradisjon i en kultur som ikke skiller mellom fornavn og etternavn (4 første ledd, nr. 5).

Som omtalt sammen med foreldres fornavn med ending, har muslimsk navneskikk også tradisjon for patronymprefiks, slik som *ibn*, men det er uvanlig blant innvandrere i Norge.

Behandling av navneskikker med foreldres navn med eller uten ending er omtalt i Utne 2008 a (med referanser videre) og mer kommer i Utne 2013.

Dansk lov har tilsvarende regler om bruk av fornavn uten ending som den norske. Med den danske navneloven er det i tillegg mulig å gi godkjente fornavn til mellomnavn, utan at de senere kan godkjennes som etternavn som følge av det (DNL § 11, stk. 1, nr. 4; Estrup & Aarø-Hansen 2006 s. 144 f.). Dette bygger på en dansk tradisjon. Den norske loven gir ikke adgang til det samme for navn fra verken dansk eller norsk tradisjon.

3.2. Etternavn en ikke har tilknytning til

De fleste som skifter etternavn, velger navn de har tilknytning til i familien, med framgangsmåtene omtalt ovenfor (pkt. 3.1). De henter mest fra ektefeller, dernest fra formødre eller forfedre. De som skal ha andre navn, henter dem

først og fremst blant frie etternavn en ikke har tilknytning til, og ellers blant typene navn en ikke har tilknytning til, og som er omtalt nedenfor.

Muligheten for å hente etternavn en ikke har tilknytning til, har blitt klart mindre aktuell etter 2003. Grunnen er utvidete muligheter til å hente navn fra familien.

Navn en kan skaffe seg uten tilknytning, blir delt i tre hovedgrupper etter hvor mye navnene er brukt i Norge, frie etternavn, beskyttete etternavn og nye etternavn.

3.2.1. *Frie etternavn*

Frie etternavn, som alle kan få, vil si etternavn brukt av mer enn 200 bosatte i Norge. Det gjelder navn med samme stavemåte. Navn med ulike stavemåter kan ikke telles sammen for å komme over grensa. Under den forrige loven var det 500-grense. Det gjelder antall bærere i folkeregisteret på det tidspunktet søknaden blir behandla, og ikke på Statistisk sentralbyrås lister pr. 1.1. hvert år. Det blir altså ikke ført liste over frie navn. I Danmark føres det liste. Det innebærer at navn som har nådd over 2 000-grensa, som gjelder der, kommer på lista og blir stående (DNL § 2).

En viktig grunn til den reduserte navnebeskyttelsen i Norge er at særretter blir redusert:

Navnevernet oppstod i en helt annen tid enn i dag, nemlig så tidlig som på slutten av 1800-tallet [...]. Særrettigheter har stått for fall utover i forrige århundre, og det kan anføres at det ikke er særlig større grunn til å opprettholde rettsbeskyttelsen for navn enn for andre eksklusive rettigheter (NOU 2001:1 s. 89, pkt. 8.2.1).

En annen grunn er forenkling av saksbehandling fordi flere søknader enklere kan bli innvilget (s.st.).

3.2.2. *Beskyttete etternavn*

Beskyttete etternavn vil si navn båret fra 1 til og med 200 personer i landet. Dette gjelder også dem som har navnet som ett av to navn i dobbelt etternavn. Bare én stavemåte gjelder for hvert navn, som nevnt. En kan altså ikke telle sammen stavemåter og oppnå at navnene blir frie. Beskyttete etternavn kan en få med samtykke fra alle som bærer navnet som etternavn, og foreldre på vegne av barn, dvs. under 18 år. Bare personer bosatt i landet skal samtykke.

Det er bare bærere av helt like navn som skal samtykke. Under forrige lov skulle en også ha samtykke fra bærere av navn som kunne bli blandet sammen med det beskyttete navnet en søkte om. Justisdepartementet forenklet dette i

lovforslaget de la fram for Stortinget. Motiveringen var at det er bærere med likt navn «som er nærmest til å vurdere spørsmålet. Om de samtykker, vil det være urimelig om bærerne av et annet, men forvekselbart navn, skal kunne hindre den det gjelder å ta navnet» (Ot.prp. nr. 31, 2001–2002, pkt. 5.3). Dessuten er dette del av den liberale tankegangen bak den nye loven. Krav om samtykke fra navn som kan blandes sammen, gjelder likevel for nye navn, som er omtalt nedenfor.

Fra folkeregisteret (skatteetaten) får søkere ei fullstendig liste over alle bærere. Det blir krevd betaling for lista. Søkerne skriver sjøl til alle for å be om samtykke.

Mellomnavn er ikke beskyttet. Personer med mellomnavn som ikke fins som etternavn, eller som er likt et beskyttet etternavn, har ingen rett til å hindre andre i å få navnet verken som etternavn eller mellomnavn. Det gjelder også de som har hatt et navn som etternavn før ekteskap, men som senere har det som mellomnavn eller har strøket det.

Det er altså ingen latent rett til etternavn en sjøl ikke bærer som etternavn. Sverige praktiserer latent rett til etternavn en ikke sjøl bærer, i noen situasjoner (Höglund 1998 s. 117 f.). Fram til 1979 skulle også norske bønder som eide eller leide en gård gi samtykke til at noen fikk gårdsnavnet som etternavn, også når de sjøl ikke hadde navnet som etternavn (Utne 2004 a s. 119 f.).

Det er få søkere som får positive svar fra alle bærerne. Et navn med få bærere vil bærerne gjerne holde innenfor familien. Når det er noen titalls bærere eller mer, bryr oftest ikke alle seg med å svare verken positivt eller negativt, heller ikke etter purringer.

De norske reglene for beskyttete etternavn skiller seg fra den danske ordningen på flere måter. I den danske loven er etternavn med 2 000 eller færre bærere beskyttet (DNL § 3), og alle over 12 år skal samtykke (DNL § 4, stk. 5). Det blir ført liste over frie etternavn. Navn som får færre bærere, faller ikke ut av lista, men navn som får flere bærere, kommer inn på lista som blir oppdatert en gang i året (DNL § 2). I Danmark har ikke myndighetene som oppgave å finne fram aktuelle bærere for søkere. Disse må søkerne finne fram til med egen hjelp. Dersom søkerne ikke har identifisert alle bærere, og da heller ikke spurt dem, vil de få avslag (DNL § 4, stk. 1, nr. 7; Estrup & Aarø-Hansen 2006 s. 72 f.).

Heller ikke i Danmark er det latent rett til et etternavn, altså som i Norge.

Fra arbeidsgruppa som forberedte loven var det forslag om ei liste med beskyttete etternavn (motsatt av den danske loven som kom senere). Lista skulle inneholde alle etternavn med færre enn 200 bærere på det tidspunktet loven

ble satt i verk. Navn som senere kom opp i minst 200 bærere, skulle bli frie og bli strøket fra lista. Dessuten skal ikke nye navn inn på lista. Det siste innbærer at alle nye etternavn i Norge skulle bli frie. Ikke minst skulle det gjøre det enklere for innvandrere å ta et etternavn fra hjemmekulturen. (NOU 2001:1 s. 92, pkt. 8.2.3.2, s. 140, kap. 15, kommentar til § 3, første ledd, og s. 150, § 3 første ledd (forslag til lovtekst).

Etter motstand fra flere i høringsrunden tok Justisdepartementet ikke denne løsningen med videre (Ot. prp. nr. 31,2001–2002, s. 16–19, pkt. 5.3, og § 3 andre ledd; Utne 2002 c s. 13). Det vil si minst 200 som generell regel (oppriinnelig forslag var færre enn 200).

3.2.3. Nye etternavn

Nye etternavn er av to typer: Etternavn som er nylaga, eller i alle fall ukjente; og ny bruk av etternavn som ikke er i bruk i Norge som etternavn på søknadstidspunktet, men som enten har vært brukt i Norge tidligere eller som er eller har vært brukt i andre land.

Begrensninger for hvilke nye etternavn som kan bli gitt er særlig (§ 3 tredje ledd):

1. Navn som kan blandes sammen med beskyttete etternavn. Det er krav om samtykke fra bærere av nesten like navn.
2. Navn som er like eller kan blandes sammen med varemerker, foretaksnavn og flere typer som er spesifisert. Begrensning gjelder bare mot allment kjente navn.
3. Navn som er like fornavn, brukt nå eller tidligere. Opphav eller tradisjon for navnet som etternavn i andre land åpner likevel for godkjenning.

Praksis for hvilke beskyttete etternavn som eventuelle nye etternavn kan blandes sammen med, er ment å være mer liberal enn under den gamle loven. Også i 1990-årene, den siste tida med gammel lov, var retningslinjene om sammenblanding blitt liberalisert i forhold til tidligere. Da ble dette spesifisert som krav om ulik skrivemåte og ulik uttale, sjøl om navnene kunne oppleves som ganske like. Det åpnet blant annet for *Ytterberg* uten samtykke fra *Ytreberg* (Rundskriv 2002), og videre *Grenø* (Navnesak JD 97/9259) og *Fosseskaret* (Fylkesmannen i Hordaland og Justisdepartementet før 2003) uten krav om samtykke fra de beskyttete *Grene* og *Fossåskaret*. I hovedsak er praksis ment å være slik under den nye loven, men det er åpnet for mindre forskjeller dersom skjønn sier at navnene likevel kan bli oppfattet som ulike (Rundskriv 2002, pkt. 3.4). Dette er nok blant annet ment å imøtekomme stavemåter som klart blir oppfattet som ulike, men som ikke gir uttaleforskjeller. Denne nye grensa er lite utprøvd.

Forbudet mot foretaksnavn, varemerker, navn på organisasjoner og lignende er klart formulert når det gjelder nye etternavn, men ikke for fornavn. Behovet for forbud er sterkest for etternavn fordi etternavn kan gi rett til å etablere firma og varemerker med navnet. Foretak og varemerker gjelder dem som er registrert i Norge, mens det for bl.a. organisasjoner også gjelder dem som fins i andre land. Nye navn som kan komme i konflikt med disse typene, kan bli godkjent når det også er ord i språket, både norsk og andre, som er like, eller når ord i varemerke o.a. er utbredt i f.eks. flere varemerker. Slik har f.eks. *Arsenal*, som er navn på et kjent fotballag, blitt godtatt både som fornavn og mellomnavn (søknadene kom samtidig) fordi *arsenal* er engelsk ord for 'lager', for øvrig også bakgrunnen for navnet til fotballaget.

Tidligere var bruk av stedsnavn og navn på historiske personer som etternavn begrenset med en regel. Den er nå tatt ut som formulert regel fordi hindringene for slik bruk skal være små (Ot.prp. nr. 31, 2001–2002, s. 28 f., pkt. 5.8). Noen svært kjente navn kan bli behandlet under reglene for «sterke grunner». For geografiske navn nevner forarbeidene at *Galdhøpiggen*, Norges høyeste fjell, bør avvises, mens *Tyin*, en liten, men kjent innsjø, bør kunne godtas. I praksis har noen navn på byer i verden blitt godtatt som fornavn og mellomnavn, og vil også kunne godtas som etternavn (navnesaker i folkeregister etter 2003). Antakelig vil f.eks. disse geografiske navnene kunne godtas: *Ålesund*, *Gøteborg*, *Odense*, *Jylland*, *Limfjord* og *Limfjorden*. Sannsynligvis vil det bli avslag for *Nidaros*, det tidligere historiske navnet på Trondheim og som har sentrale historiske betydninger, og *Oslo*, fordi det er hovedstad. *Bergen* er i bruk som etternavn, helst med utenlandsk opphav.

For historiske navn på personer må det være klart sentrale personer. *Tordenskjold* er kommet inn som etternavn i folkeregisteret, men er nok på grensa til hva som kan bli godtatt. Navn på gamle adelige og borgerlige slekter vil normalt kunne godtas. Det er ikke formulert klare begrensninger mot etternavn brukt i andre land, men det er mulig viktige personer i verdenshistorien eller nær norsk historie vil bli avvist, f.eks. *Hammarskjöld* og *Bernadotte*.

Noen få navnesøkere har vært opptatt av at adelige etternavn uten bærere i dag skal være beskyttet. Det er de ikke etter norsk navnelov.

Alle de spesielle navnetypene omtalt ovenfor dreier seg i praksis om navn med stor symbolverdi for det norske folk.

For stedsnavn som etternavn er norske regler klart mer liberale enn svensk praksis. I Sverige skal nye etternavn som kan føre til forveksling med stedsnavn, ikke gis, slik som navn på jernbanestasjoner og postkontor (SNL § 12, pkt. 4; Höglund 1998 s. 113). Dansk lov ser ikke ut til å ha slike begrensninger for stedsnavn som etternavn, men har for øvrig en strengere praksis

enn den norske for stedsnavn som fornavn (Estrup & Aarø-Hansen 2006 s. 183).

I den norske loven gjelder reglene om «vesentlig ulempe» og «sterke grunner» også for etternavn, etter prinsippene som er omtalt tidligere (§ 10 første ledd). Denne bestemmelsen hindrer også søkere i å få nye navn med prefiks (*von, de, o.a.*), men andre bestemmelser (§ 4) gjør det mulig å få prefiks-etternavn som en har tilknytning til (se også pkt. 3.1.1, 3.1.3 og 3.3.3; og Utne 2013). Det er ikke krav om etternavnskarakter i Norge. Dansk lov forbyr etternavn med fornavnspreget (Estrup & Aarø-Hansen 2006 s. 100; § 6, stk. 1, nr. 6).

3.3. Endring av eget etternavn

Endring av skrivemåte i etternavn kan gjøres etter utvalgte språklige regler uten hensyn til om det blir likt et beskyttet etternavn eller andre kategorier personnavn. Det er fem hovedtyper. To typer gjelder etternavn bygd på eldre norskspråklige etternavnsformer (1 og 2 nedenfor), og tre gjelder endring i navn som er knyttet til nye innvandregrupper de siste tiåra (3, 4, 5).

1. Modernisere nærmere dagens skriftspråk.
2. Tilpasse etternavn med de særnorske bokstavene *æ, ø* og *å* til internasjonalt kjente stavemåter.
3. Endre på kjønnsbestemt ending i etternavn.
4. Rette opp feil stavemåte i navn, også endring av transkripsjonsvarianter.
5. Endre rekkefølge/navnekategori for navn.

De to sistnevnte blir ikke omtalt nedenfor (Rundskriv 2002, pkt. 2.3.5, og pkt. 3.5.8).

3.3.1. *Modernisere nærmere dagens skriftspråk*

En endring av stavemåten av et etternavn som bringer stavemåten nærmere den alminnelige uttalen av navnet eller nærmere skriftspråket for øvrig, regnes ikke som å ta et annet navn (§ 6 første ledd, første punktum [= første setning]).

§ 6 første punktum er ment for å modernisere skrivemåter på opphavlig norske etternavn, og ikke for fornorsking av utenlandske etternavn. Forarbeidene er uklart formulert (Ot.prp. nr. 31, 2001–2002, s. 29, pkt. 5.9), slik at saksbehandlerne ofte er usikre på hva reglene konkret vil si språklig. Det hender dessuten at søkerne oppfatter språklig gamle former som mer moderne enn de som er moderniserte etter rettskriving, blant annet fordi eldre former blir oppfattet som mer normale.

Å modernisere vil si å endre fra gamle norske skrivemåter til skrivemåter innenfor dagens, eller i alle fall mer moderne norske rettskriving. Gamle skrivemåter er oftest eldre danske skrivemåter i Norge, men kan også være andre eldre rettskrivinger innenfor de norske skriftnormene bokmål og nynorsk.

Å endre fra gammel til ny skrivemåte omfatter f.eks. frå *w* til *v*, *th* til *t*, *aa* til *å* og fjerning av stum *h*. Eksempler på endring av slike bokstaver er navneledene *Wang-* til *Vang-*, *-seth* til *-set*, *-aas* til *-ås*, og navnet *Myhr* (687) til *Myr* (35).

I mange tilfeller vil det også si å endre fra enkel konsonant, som var vanlig i dansk-norsk, til dobbel konsonant i moderne norsk. Det kan vere endringer fra det frie *Opheim* (1 392) til det beskyttete *Oppheim* (122) fra det beskyttete *Langbak* (12) til det beskyttete *Langbakk* (80).

Etter denne regelen skal endringen i skrift ikke føre til endring av uttalen i navnet for bæreren. En får altså ikke endre fra *Bergsager* (23) til det beskyttete *Bergsaker* (112) med denne regelen dersom uttalen er med /g/. En får heller ikke endre fra *Bergsaker* til *Bergsåker* (5), dersom uttalen er med /a/. Slike moderniseringer som også påvirker uttale, vil si endring til et annet etternavn (pkt. 3.1. og 3.2).

Endring til en skrivemåte nærmere skriftspråket vil si at det skal være en skrivemåte i rettskrivingen for det samme ordet eller leddet, eller måten uttalemåter ellers blir uttrykt i rettskrivingen. Derfor får en ikke endre fra *Rødset* til det beskyttete *Røset*, fordi *rød* skal skrives med <d> i betydningen 'rydning' i opphavlige stedsnavn.

Denne regelen gjør det altså bare mulig å endre fra gamle til moderne skrivemåter, og ikke fra moderne til gamle. Dersom en ønsker å endre til gamle, må det behandles etter reglene om å få annet etternavn. Svært få, muligens under fem i året, søker om å modernisere etternavn. Derimot er det noen titall i året som ønsker å endre fra nyere til eldre former, eller de ønsker gamle former av navn de henter inn fra tidligere slekt. De oppfatter de gamle formene som de egentlige skrivemåtene, noen ganger også som mer moderne (Utne 2004 b).

Endring fra *å* til *aa* kan gjøres etter regelen om internasjonale navneformer (pkt. 3.3.2).

Det er rimelig å legge samme prinsipper til grunn for moderniseringer av samiske og kvenske etternavn i Norge, siden slike navneskikker er inkludert i navneloven på linje med norske, med visse unntak (Ot.prp. nr. 31, 2001–2001, s. 36–37, pkt. 8.3.2, og s. 38, pkt. 8.4). Lovforarbeidet (Ot.prp. nr. 31, 2001–2002, s. 29, pkt. 5.) viser klart til norsk rettskriving, mens lov og rund-

skriv ikke spesifiserer det. Det fins minst ett eksempel på at en sak er løst slik, etter råd fra meg.

Den danske navneloven har ikke en regel om modernisering. Derimot har den svenske navneloven en mulighet for å endre stavemåter i lydlike navn, uten krav til om det er modernisering eller ikke (SNL § 11, tredje stycket; Höglund 1998 s. 40 og 107 ff.). Det gjelder der regler for kunngjøring og samtykke, dels betinget av avstand i skrivemåte mellom navnene.

3.3.2. Tilpasse etternavn med bokstavene æ, ø og å til internasjonalt kjente stavemåter

Etter regelen om modernisering fortsetter samme lovparagraf slik:

Det samme gjelder en endring av stavemåten til bokstaver som er alminnelig kjent i utlandet (§ 6 første ledd, andre punktum [= andre setning]).

Ifølge rundskrivet til navneloven er eksempler på dette «endring av etternavn med skrivemåtene æ, ø og å, til henholdsvis skrivemåtene ae, oe og aa » (Rundskriv 2002, pkt. 3.8.2). Praksis er også å bruke de vanlige omskrivingsmåtene til a og o, slik at de aktuelle endringene er:

æ til ae eller a

ø til oe eller o

å til aa eller a

Med denne regelen kan en for eksempel endre fra *Møll* (197) til de beskyttete *Moell* (8) eller *Moll* (under 4 bærere).

Regelen gjør det dessuten mulig å endre fra moderne å til den eldre, og dessuten internasjonale, skrivemåten aa. Slik kan en skifte fra det beskyttete *Nedreås* (35) til det beskyttete *Nedreaas* (58).

Det dreier seg bare om endringer til bokstavene a–z, som blir mest brukt i internasjonal standardisering. Det er bokstavene som er felles for alle latinske alfabet, og som tilsvare det engelske alfabetet. Det dreier seg for eksempel ikke om endringer til ä og ö, sjøl om de blir brukt i flere land og språk, bl.a. på tysk og flere nordiske språk (avklart muntlig med Justisdepartementet kort tid etter at loven trådte i kraft).

Søknader etter denne bestemmelsen er sjeldne, neppe mer enn fem i året.

Internasjonaliseringsregelen utformet Justisdepartementet i lovforslaget som ble sendt til Stortinget etter høringsrunden. Det var en balanse mot fornorskningsregelen, dvs. moderniseringsregelen ovenfor. Moderniseringsrege-

len ble utformet på grunnlag av forslag fra flere av universitetene i høringsrunden for det opphavlige lovforslaget.

3.3.3. Endre på kjønnsbestemt ending i etternavn

En endring av et etternavns kjønnsbestemte ending regnes ikke som å ta et annet navn (§ 6 andre ledd). Fra 2003 ble alle kjønnsbestemte endinger tillatt for etternavn med tradisjoner fra slik navnekultur (Rundskriv 2002, punkt 3.8.3). Blant annet i russisk navneskikk har etternavn kjønnsbestemte endinger, vanligvis med en *-a* i tillegg for kvinner. Vi kan tenke oss familien *Smirnov* der ektemannen heter *Igor Vasiljevitsj Smirnov* og kona *Anastasija Nikolajevna Smirnova*. De har sønnen *Jevgenij Igorevitsj Smirnov* og dattera *Jekaterina Igorevna Smirnova*.

For litauisk er det mange ulike endinger, og dessuten oftest skille mellom gifte og ugifte kvinner. Ektemannen kan hete *Gintaras Petrauskas*, kona *Jadvyga Petrauskienė*, sønnen *Viljar Petrauskas* (likt farens etternavn) og dattera *Ona Petrauskaitė*.

System for kjønnsbestemte etternavn er utbredt i øst-europeiske kulturer, det vil si i områder med slaviske språk. Det omfatter Russland, Polen, Tsjekia, Slovakia, Bulgaria, områder med bosnisk-serbisk-kroatisk språk, og deler av Sentral-Asia. Videre fins dette i litauisk, latvisk og gresk kultur. Mer omtale av etternavnsendinger, og også om patronymformer i de samme områdene, fins bl.a. i Utne 2008 a s. 95 ff. og i Utne 2013.

Denne variasjonen med endinger blir i Norge bare godtatt for navn som allerede har ei form som får kjønnsbestemte endinger på et språk med slike navnetradisjoner. Det er navnet som er avgjørende og ikke personens bakgrunn. Det innebærer at f.eks. norske statsborgere med etnisk norsk bakgrunn kan ha kjønnsbestemte endinger på etternavn med tradisjon i en kultur med slik skikk. Det innebærer at en ikke kan få noen slik ending til etternavn som ikke har tradisjon i et land med denne skikken, f.eks. ikke *Ida Berga*, som er beskyttet etternavn, når ektemannen heter *Jonas Berg*. Her er altså kravet til navnets bakgrunn strengere enn for parentonymendinger omtalt tidligere. Grunnen er ikke klart uttrykt i forarbeidene. Skikken omfatter i hovedsak etternavn med en tradisjonsbunden historie, og det er rimelig å vurdere det slik at det ikke er viktig å bryte prinsippet for beskyttede etternavn i Norge på grunn av dette.

For irsk er det noen som har tatt i bruk en skikk med prefiks som skiller mellom menn og kvinner, dvs. eget ord foran hoveddelen av etternavnet (Mac Mathúna 2006 s. 75 f.). Samtidig skjer det også ei lydlig og skriftlig endring i

begynnelsen av hovednavnet fordi lyder i prefikset påvirker hovednavnet (patalisering). Eksempler er det mannlige *O Briain* og konas kvinnelige *Ni Bhriain*. Det fins også egne system for døtre. Dette passer ikke inn i den norske loven fordi den bare omfatter endinger i kjønnsbestemte etternavn. Dessuten blir prefiks i Norge ikke godtatt i navneendringer i Norge, med unntak for navn som er like navn i familien tidligere (se pkt. 3.2.3 med referanser). På denne bakgrunnen vil ikke folk kunne få kjønnsbestemte irske etternavn i Norge, men derimot får de registrert slike navn de har med ved innvandring. Endring av stavemåter inne i etternavn vil det eventuelt være rimelig å løse med en unntaksregel om navn en har tilknytning til til (§ 4 første ledd nr. 9; Utne 2013), men det alene løser ikke de irske tilfellene.

Fram til sent i 1990-årene ble slike kjønnsbestemte system som er omtalt ovenfor, ikke tillatt ved navneendringer for ektefeller og for barn i Norge. Grunnen var at dette var utenlandske navneformer. Liberalisering for *a*-endringer, som var aktuelt for etternavn i mange slaviske navneskikker, ble godtatt fra 1999 (NOU 2001:1 s. 40, pkt. 3.8.1.6).

Systemet med kjønnsbestemte etternavn ble innført i den nye norske loven med svensk forbilde (SNL § 15; Höglund 1998 s. 131 f.). Den nye danske loven har fått tilsvarende regel (§4 stk. 1, nr. 6; Estrup & Aarø-Hansen 2006 s. 69 ff.).

3.4. Doble etternavn og mellomnavn pluss etternavn

To navn som kan tas som etternavn, kan tas som et dobbelt etternavn der de to navnene er satt sammen med bindestrek. I forhold til §§ 3 og 4 regnes et dobbelt etternavn som to adskilte etternavn (§ 7).

[§ 3 gjelder frie, beskyttete og nye etternavn. § 4 gjelder navn en har tilknytning til, oftest familie.]

En person kan få de samme navnene som dobbelt etternavn som for kombinasjonen mellomnavn pluss etternavn. Til dette kan en få alle etternavn som en kan få etter øvrige regler i navneloven.

3.4.1. Doble etternavn før og nå

Danning av nye doble etternavn var ikke tillatt i Norge mellom 1.7.1923 og 31.12.2002. Grunnen var at doble etternavn ble oppfattet å være i strid med norsk navnetradisjon, gjennomført administrativt med uklart lovgrunnlag etter 1923 (NOU 2001:1, pkt. 4.3.2). Gjenåpningen av denne muligheten fra 2003 ble i hovedsak motivert av likestilling mellom kvinner og menn, for å gi

etternavn fra begge sider i familien lik vekt (Ot.prp. nr. 31 (2001–2002) s. 6, pkt. 1, og s. 19 ff., pkt. 5.4). Det var dessuten et krav fra Stortinget før arbeidsgruppa la fram sin utredning (NOU 2001:1 s. 65, pkt. 4.3.2.3). Under behandlingen både i arbeidsgruppa og videre var det innvendinger mot doble etternavn, mest av praktiske grunner, men også på grunn av navnetradisjon (Ot.prp. s.st.).

Før innføringen av ny lov hadde 1 % av befolkningen doble etternavn, enten med eller uten bindestrek (NOU 2001:1 s. 74, pkt. 6.2.2.2). Andelen doble etternavn har økt gradvis de første årene siden 2003 og ligger for 2011 omkring 8 % av fødte barn. For gifte er det ikke tall, men er muligens rundt 2 %, og samlet for gifte og samboere noe lavere.

Stikkprøvetellinger de første årene med doble etternavn viste at 9 av 10 ektefeller brukte rekkefølgen hennes etternavn pluss hans, noe som var videreføring av den vanligste rekkefølgen fra tidligere for mellomnavn pluss etternavn. Senere tellinger ser ut til å vise litt mindre forsprang for kvinnene. Dessuten har begge ektefellene begge navn, mot at dette bare gjaldt kona med mellomnavnsbruk tidligere. Med slik førsteplassering i doble etternavn har konas etternavn i mange tilfeller, kanskje fortsatt flertallet, gått over fra å ha en underordnet plass bare for henne til en overordnet for begge ektefeller. Det første navnet i en dobbeltnavnkombinasjon har en mer sentral plass i register.

3.4.2. Høyst to etternavn, og med bindestrek

I Norge er av praktiske grunner øvre grense for antall etternavn satt til to. Det skal dessuten være bindestrek mellom dem, for å skille mellom doble etternavn og kombinasjon av mellomnavn og etternavn. Bruk av bindestrek har også vært det vanligste i doble etternavn tidligere. Grensa på to etternavn gjelder også i de andre skandinaviske landene. Krav om bindestrek og høyst to navn gjelder også i Danmark, og er vanlig i gamle dobbeltnavn i Sverige.

I den norske offentligheten blir det ofte stilt spørsmål om muligheten for å kunne ha flere enn to etternavn. En tenker seg at to etternavn kan settes sammen til doble. Siden doble etternavn, som opplyst i lovteksta ovenfor, blir definert som to etternavn, er det bare to enkle etternavn som kan kombineres. De som ønsker flere enn to navn av etternavns type, kan få dem som mellomnavn. Det kan være aktuelt for barn av foreldre som allerede har doble etternavn. Hvilke som helst av dem kan velges som dobbelt etternavn, og resten som mellomnavn.

For søkerne er det ikke klart hvordan doble etternavn skiller seg fra mellomnavn og etternavn, se omtalen av mellomnavn nedenfor. Under prak-

tiseringen av navneloven er det noen uavklarte problem for innvandrere med doble etternavnsskikker uten bindestrek, særlig spanskpråklige. Det blir omtalt i Utne 2013.

3.4.3. *Doble etternavn for folk flest*

Doble etternavn var betraktet som samlet enhet under den forrige navneloven. Dobbeltnavnene hadde dessuten så få bærere at de var beskyttet. Søkere måtte ha samtykke både fra alle som hadde kombinasjonen og fra bærerne av delene dersom det var et beskyttet etternavn (NOU 2001:1, pkt. 3.2.5.3.2). Med dagens ordning blir de to navnene behandlet hver for seg med hensyn til frie og beskyttete etternavn, eller en kan sette de doble sammen av etternavn en har rett til fra familien. Det gjør doble etternavn tilgjengelig for alle på linje med kombinasjonen mellomnavn pluss etternavn.

Hvem som helst kan få etternavnet *Berg-Hansen* sjøl om det har bare 175 bærere og er en navnekombinasjon innenfor grensa for beskyttelse. *Berg-Hansen* er fritt fordi dette doble etternavnet består av det vanligste ikke-*sen*-navnet, *Berg*, (18 305 bærere og 14. plass av alle etternavn) og det vanligste *-sen*-navnet, *Hansen*, (54 823 og 1. plass).

Dobbeltnavnet *Paasche-Aasen* med 6 bærere består av de frie *Paasche* (217) og *Aasen* (4 446). (Forfatteren Arne Paasche Aasen het *Aasen* som etternavn, og *Paasche* tilsvarte dagens mellomnavn.)

3.4.4. *Doble etternavn i Danmark og Sverige*

I Danmark får en sette sammen doble etternavn av enkle navn som en har rett til, blant annet av frie etternavn (over 2 000 bærere) og navn fra egen familie etter lovens regler (Estrup & Aarø-Hansen 2006 s. 114 ff.).

I Sverige vil ikke doble etternavn kunne gis til andre enn dem som har familietilknytning til allerede eksisterende doble etternavn. Nye doble etternavn kan ikke dannes i Sverige. Derimot blir kombinasjonen av mellomnavn og etternavn for ektefeller ofte feilaktig skrevet med bindestrek. De er slik sett i form like ekte doble etternavn fra tidligere, men ikke juridisk (Höglund 1998 s. 112 f., 165 og 179, SNL § 12, pkt. 3).

4. Mellomnavn

4.1. Mellomnavn før og nå

Mellomnavn er verken fornavn eller etternavn. Det står mellom fornavn og etternavn og er oftest navn med opphav i etternavn i samme familie, eller parentonym. Slik var det før 2003, da regelen for å hente inn mellomnavn fra slekta var mye strengere enn senere. Fra 2003 kan mellomnavn også være navn uten tilknytning til familien. Dessuten vil også andre navn kunne få denne plassen, bygd på navneskikker for nyere innvandrergupper (Utne 2005 s. 315 ff.; Utne 2013). Mellomnavn må oppfylle kravet til å kunne være et etternavn. Lovbestemmelsen er: «Navn som kan tas som etternavn, kan tas som mellomnavn» (§ 9).

Mellomnavn har ikke samme beskyttelse som etternavn. Andre personer kan altså fritt få et etternavn eller mellomnavn uten hensyn til mellomnavnsbærere, men de må ta hensyn til etternavnsbærere (jf. pkt. 3.2.2. ovenfor).

Termen *mellomnavn* ble innført i personnamnloven fra 1.1.1965. Før det ble navn som tilsvarende dette, i hovedsak ført som siste fornavn.

4.2. Usikker bakgrunn for navn i slekta

Som nevnt tidligere (pkt. 3.1.1), har folk rett til etter- eller mellomnavn hentet fra mellomnavn helt tilbake fra tippoldeforeldrene. En kan ikke alltid sikkert slå fast om navnebruken i slekta har opphav i etternavn i familien, eller om det er et annet kjent etternavn utenfor familien som foreldre i tidligere ledd har gitt til egne barn. Bare opphav i etternavn i familien blir regnet som mellomnavn etter loven når en skal hente navn fra tidligere ledd. Navn hentet utenfor familien, f.eks. *Luther* (92) etter reformatoren, blir ikke etter loven regnet som mellomnavn i familien til søkeren.

Det blir, som nevnt, krevd mellomnavnsbruk hos tippoldeforeldre eller senere, men opphavet kan være et etternavn før det. Det kan f.eks. være etternavnet *Friele* (14) hos 3.-tippoldeforeldrene. Ei tippoldemor, som er barnebarn, kan ha fornavnene *Sophie Friele*, der det er rimelig å rekne *Friele* som mellomnavn etter loven.

Mange av dem som søker om å få hente inn gamle mellomnavn, klarer ikke å skaffe god nok dokumentasjon for hvordan navnet kom inn i slekta. Grunnen til at det ikke lar seg etterspore som tidligere etternavn i slekta, er trolig ofte at navnet ikke har opphav i et etternavn i familien, men at det er ei oppkalling etter noen utenfor familien. Slik oppkalling var utbredt før den første norske navneloven fra 1923 (Utne 2001 s. 80 f.).

Saker der det er vanskelig å dokumentere opphavet i familien, gjelder helst sjeldne navn, f.eks. tyske fornavn, som også er kjent som etternavn. Et tenkt eksempel er *Lambert* (8 som mannlig fornavn og 22 etternavnsbærere). Er bakgrunnen i slekta ikke klar, blir det normalt ikke godkjent som mellomnavn. Når det også er fornavn, som her, kan det gis som andre fornavn. I tilfeller der navnet er et beskyttet etternavn og ikke fins som fornavn, blir det oftest avslag for både fornavn og mellomnavn.

Når et navn har blitt brukt som et navn i midten for begge kjønn i flere generasjoner, taler det for at det er mellomnavn (NOU 2001:1 s. 36, pkt. 3.4.2.5). Når navn følger bare kvinner, og navnet ser ut som et kvinnenavn, kan det tale for at det er et fornavn for kvinner.

I noen saker uten nok dokumentasjon hender det at det ønskete navnet er et fritt etternavn, dvs. med flere enn 200 etternavnsbærere. Eksempler kan være *Sverdrup* (336) og *Meyer* (1 713). Frie navn kan hvem som helst ta som etter- eller mellomnavn uten noen form for dokumentasjon for bruk i slekta.

4.3. Forvirring om hva mellomnavn er

Når folk søker om navn, er det ofte forvirring om hva som er mellomnavn, andre fornavn og doble etternavn. Søknader med utfylt mellomnavnsfelt handler ofte om andre fornavn i lovens betydning, f.eks. *Elisabeth* lagt til etter *Ida*. I tilfeller der det kan være uklart om navnet er ment som fornavn eller mellomnavn (dvs. av etternavnstype), f.eks. *Moreld*, trengs det avklaring med søkeren. I andre søknader er det ofte ført opp to navn i etternavnsfeltet, f.eks. *Bergset Holm* uten bindestrek. Da må det avklares om det er dobbelt etternavn, som skal ha bindestrek, eller om det første er mellomnavn. Begge varianter er mulig etter loven, avhengig av tilknytning eller hvor vanlige navnene er.

Bakgrunnen for forvirringen om terminologien er at termen *mellomnavn* har blitt brukt uoffisielt gjennom hele 1900-tallet i en vid betydning om navn både av for- og etternavnstype etter det første fornavnet, men foran etternavnet.

Offisielle mellomnavn blir i dag òg ofte omtalt blant folk flest som etternavn, dvs. enten slik at en person har to etternavn eller at det er *doble etternavn*. Dette er uoffisiell termbruk.

Det kan også være uklarheter med registreringen av mellomnavn i folkeregisteret. I 1990-årene ble navnene i fornavnsfeltet i folkeregisteret, som tidligere omfattet både fornavn og mellomnavn, fordelt på fornavns- og mellomnavnskategori. Omklassifiseringen ble gjort med grunnlag i lovendringen fra 1965. I noen tilfeller ble sjeldne fornavn nummer to kategorisert

som mellomnavn. Det var en stor omklassifiseringsjobb, uten at det var mulig å få gjort grundige undersøkelser i alle tilfeller (opplyst fra flere som gjorde jobben). Det er altså mulighet for at fornavn ved feil er ført som mellomnavn på grunn av dette.

Uansett hva som er ført som andre fornavn eller mellomnavn i folkeregistret, må det av formelle grunner regnes som gyldig. I helt spesielle tilfeller kan en vurdere om det bør bli gjort endringer. Det bør i så fall innebære endringer for alle bærere i samme familie. Det vil si navneendring som disse bærerne må samtykke i. Endringer i navn for avdøde er etisk problematisk.

5. Skifte navn

Personer over 18 år kan ikke ta, endre eller sløyfe fornavn eller etternavn mer enn en gang hvert tiende år. Vedkommende kan likevel innen ti år:
[... flere bestemmelser om familieforhold og tidligere navn ...]
5. ta, endre eller sløyfe fornavn eller etternavn dersom det foreligger særlige grunner (§ 10 andre ledd).

Regelen for navnebytte er at det må gå minst ti år mellom hver gang en skifter fornavn eller etternavn (§ 10 andre ledd, se nedenfor). Det vil si at dersom en har byttet f.eks. etternavn, må det gå ti år før en kan bytte fornavn eller etternavn en gang til.

Det er unntak blant annet for etternavn i ekteskap, samboerskap, skilsmisse og endring tilbake til tidligere fornavn eller etternavn. Etter unntaksreglene kan en for etternavn hente inn hvilket som helst av tidligere etternavn, f.eks. før flere ekteskap, mens en for fornavn bare kan hente navn før forrige bytte, dvs. angre bare siste valg.

Mellomnavn er det ikke begrensninger for. Dersom en skifter mellomnavn, går det an å bytte fornavn eller etternavn kort tid etter det igjen.

Det fins tilfeller der folk bytter fram og tilbake mellom fornavn eller etternavn de har hatt. Det blir normalt stoppet etter få runder med grunnlag i § 10 første ledd, om «sterke grunner». Det gjelder mest innvandrere som bytter mellom norsk ektemanns etternavn og pass fra landet der de er statsborgere. Det fins måter å rydde opp i det på, i de fleste tilfeller med endring av pass i statsborgerlandet.

Lovteksta og forarbeidene er uklare om det er slik at ei etternavnsendring sperrer også for fornavnsendring innen ti år, og i motsatt retning. Den første tida med ny lov ble det delvis praktisert at ti år gjaldt for hver navnekategori,

altså kunne en få skifte fornavn før det var gått ti år etter at en hadde byttet etternavn, men nå gjelder den noe strengere praksisen som er omtalt ovenfor.

6. Avslutning

Den nye norske navneloven som ble innført fra 2003, innebar først og fremst liberalisering av etternavnsrettighetene for alle og innlemming av regler som gjør det mulig å føre videre navneskikker fra innvandrer kulturer. De nye reglene som har løst flest navnesaker gjelder bruken av fornavn som etternavn for navn med bakgrunn i innvandrer kulturer der fars eller forfedres fornavn blir brukt som mellomnavn og etternavn for barn. Dessuten har muligheten for den øvrige befolkningen til å hente etternavn og mellomnavn fra flere generasjoner tilbake imøtekommet et ønske hos mange om å føre videre slektstradisjon. Bruken av doble etternavn med bindestrek, som også ble innført fra 2003, har ført til at 8,5 % av nyfødte barn får slike navn som i de fleste tilfellene kombinerer mors og fars etternavn (2012-tall, SSB 2013). For ektefeller er dette klart mindre brukt, anslagsvis et par prosent av gifte og samboere. Liberaliseringen av navneformer for alle navnetyper har fått mest oppmerksomhet i media, men det kan dreie seg om 50–100 søknader i året og halvparten så mange godkjenninger. Praksisen for godkjenning av navneformer har i praksis blitt litt mer streng med årene.

Litteratur

- § [+ paragraf-nummer] / NNL 2002 = lov 2002-06-07 nr 19: Lov om personnavn (navneloven). [Norges navnelov; satt i verk fra 1.1.2003; nettsjón hos Lovdata: <http://www.lovdata.no/all/hl-20020607-019.html>.]
- (..) [siffer inne i parentes, plassert etter et navn] = navnebærere i Norge pr. 1.1.2012
- Alhaug, Gulbrand, 2011: 10 001 navn. Norsk fornavnleksikon. Oslo.
- Andersson, Thorsten, 2006: *Parentonymikon* eller *gononymikon*? I: SAS 24. S. 95–98.
- Ankestyrelsens Familieretsafdeling (www.familiestyrelsen.dk).
- Austbø, A. Hillestad, 1986: Navneloven med kommentarer. Lov 29. mai 1964 nr. 1 om personnavn. Oslo.
- barnimagen 2011 = Barn i magen [nettsted]: Fikk ikke kalle datteren Ronia Røverdatter. Nettadresse: <http://www.klikk.no/foreldre/barnimagen/article664130.ece>, 19.4.2011 [lastet ned 12.5.2012].
- Bergens Tidende, 2005: Ville neppe tatt namnet Gudergod i dag, 30.9.2005. S. 2.
- Bet nking = Personnavne. Bet nking afgivet af Navnelovsutvalget. Bet nking nr. 1446. IT- og

- Telestyrelsen, København 2004. [Nettversjon: http://www.familiestyrelsen.dk/fileadmin/Filer/PDF/Bet_nkning_om_personnavne.pdf [lastet ned 13.9.2007].
- DNL = Navnelov, [Danmarks navnelov], <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=31494> [lastet ned 6.5.2012].
- Estrup, Henrik & Aarø-Hansen, Nikolaj, 2006: Navneloven med kommentarer. København.
- Farmakis, Pan, 2008: Den nye norske lov om personnavn, og praktiseringen av den. I: Språk i Norden 2008. S. 23–34.
- Gerritzen, Doreen, 2007: Das niederländische Personennamensystem. I: Europäische Personennamensysteme. Ein Handbuch von Abasisch bis Zentralladinisch. Anlässlich der 65. Geburtstage von Rosa Kohlheim & Volker Kohlheim hrsg. von Andrea Brendler & Silvio Brendler. Hamburg, S. 534–543.
- de Hahn, Rienk, 2002: Fryske voornamen/Friese Foarnammen. Leeuwarden/Ljouwert.
- Höglund, Olle, 1998: Namnlagen. En kommentar. 2 uppl. Stockholm.
- INL = Lög um mannanöfn [Islands navnelov], <http://www.althingi.is/lagas/139b/1996045.html> [lastet ned 6.5.2012].
- JD = Justisdepartementet, Oslo.
- Justisdepartementet 1992 = Justisdepartementet: Liste over avgjørelser i fornavnsaker fram til 1. januar 1992.
- Justisdepartementet 1996 = Det kongelige justis- og politidepartement: Liste over avgjørelser i fornavnsaker frem til 1.5.96. JD 5.11.1996. Jnr. 96/12589.
- Justisdepartementet 2004 = Det kongelige justis- og politidepartement: Praktiseringa av *lov om personnavn*. Dato 1.7.2004, ref. 200405332.
- Kruken, Kristoffer, 1994: Forbud mot namnet Vinjar. I: Nytt om namn 20. S. 15–17.
- Lerche Nielsen, Michael, 2007: Et år med den nye danske navnelov. I: SAS 25. S. 95–117.
- Mac Mathúna, Liam, 2006: What's in an Irish name? A study of the personal naming systems of Irish and Irish English. I: The Celtic Englishes 4. The interface between English and the Celtic languages. Proceedings of the Fourth international colloquium on the 'Celtic Englishes' held at the University of Potsdam in Golm (Germany) from 22–26 September 2004. Ed. by Hildegard L. C. Tristram. Potsdam. S. 64–87.
- Meertens_voornamen 2012 = <http://www.meertens.knaw.nl/voornamen/wetbep.html> [sist lastet ned 1.5.2012].
- Navnesak = JD med opplysning om saksnummer og år, ev. også dato. [Slike saker er i mange tilfeller unntatt offentlighet.]
- NNL 1923 = Navneloven av 9 februar 1923 [Norge; satt i verk fra 1.7.1923].
- NNL 1964 = Lov om personnavn av 29. mai 1964 nr. 1 [Norge; satt i verk fra 1.1.1965].
- NNL 2002 = se § ovenfor.
- Nordlys 27.11.1974 (referert fra Stavanger Aftenblad uten kjent dato).
- Norsk språkråd, 2004: Praktiseringa av *lov om personnavn*. Dato 29.3.2004, Vår ref. 200400074-1.
- NOU 2001:1 = NOU 2001:1 Lov om personnavn. Tradisjon, liberalisering og forenkling. Oslo: Justis- og politidepartement 2001. Nettadresse: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/NOUer/2001/NOU-2001-1.html?id=376445> [lastet ned 10.5.2012].
- nrk.no, 11.1.2007: Jeg vil hete Coca Cola, <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/ostafjells/telemark/1.1617415> [lastet ned 10.5.2012].
- nrk.no, 7.2.2008: Får ikke heite Plutonium, http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hedmark_og_opp-land/gudbrandsdalen_og_lillehammer/1.4762360 [lastet ned 10.5.2012].
- Ot.prp. nr. 31 (2001–2002). Om lov om personnavn (navneloven). Det kongelige justis- og politidepartement, Oslo 2002. Nettadresse: <http://odin.dep.no/jd/norsk/publ/otprp/012001-050042/> [lastet ned 10.5.2012].
- Rundskriv 2002 = Rundskriv G-20/2002, 15. november 2002. Lov om personnavn 7. juni 2002 nr. 19. Det kongelige justis- og politidepartementet, Oslo 2002. Nettadresse: <http://odin.dep.no/jd/norsk/regelverk/rundskriv/012101-250014/> [lastet ned 12.9.2007].

- Seibicke, Wilfried, 2002: Vornamen. Frankfurt am Main–Berlin.
- SNL = Namnlag (1982:670), [Sveriges navnelov], http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Namnlag-1982670_sfs-1982-670/.
- SSB 2013 = Statistisk sentralbyrå: Navnestatistikk 2012. Nora og Lucas mest brukte fornavn i 2012 (<http://ssb.no/navn> [lastet ned 17.2.2013]).
- Standesamt_Der_Vorname 2007 = Henrich, Wagenitz, Bornhofen: *Deutsches Namensrecht Kommentar*. Stand: 4 (pr. februar 2007). Verlag für Standesamtswesen, Frankfurt am Main–Berlin. Delen C,A,III, „Der Vorname“, under „4.ee Gewohnheitsrechtliche und Traditionsnamen“.
- Stemshaug, Ola, 1995: Fornamnet Vinjar – opphav og bruk. I: NN 12. S. 71–79.
- Utne, Ivar, 2001: Fornamn som er like etternamn. I: NN 18. S. 79–98.
- 2002 a: Tait, ‘a good Norwegian name for a boy’ – ‘norske’ navn for USA’s barn. I: Nordica Bergensia 28. S. 105–116. Bergen.
- 2002 b: Ny lov om personnamn. I: Språknytt 2/2002. S. 7–9. Oslo.
- 2002 c: Ny personnamnlov. I: Nytt om navn 36. S. 10–18. Oslo. [Om endring av reglar frå forslag til vedtak. Særleg oppfølging av navnemiljøets kommentarer.]
- 2003 a: Navnetradisjoner som ikke skiller mellom for- og etternavn. I: Nytt om navn 37. S. 24–27.
- 2003 b: Ett år med ny personnavnlov. I: Nytt om navn 38. S. 24–27.
- 2004 a: Etternavn danna av navn på gårdsbruk – sett i et navnebeskyttelsesperspektiv. I: NN 20/21. S. 95–128.
- 2004 b: Fine gamle etternamn – to år etter. I: Nytt om navn 40. S. 9–13.
- 2005: Utenlandske navneskikker og den nye norske personnavnloven. Behov og bestemmelser. I: Namnens dynamik. Utvecklingstendenser och drivkrafter inom nordiskt namnskick. Handlingar från den trettonde nordiska namnforskarkongressen i Tällberg 15–18 augusti 2003. Red. av Staffan Nyström. Uppsala. (NORNA-rapporter 80.) S. 307–331.
- 2006 a: Tre år med ny personnamnlov – endringer i namneskikken? I: Språknytt 2/2002. S. 1–5.
- 2006 b: Flerkulturell navnenormering i Norge. I: Den nye norsken. Nokre peilepunkt under globaliseringa. Utg. Helge Sandøy & Kari Tenfjord. Oslo. S. 147–164.
- 2008 a: Afrikanske, asiatiske og aust-europeiske navneskikker i det norske folkeregisteret. I: Språk i Norden 2008. S. 87–100.
- 2008 b: Rapport om arbeidet med navnefaglig bistand i 2008. Vedlagt brev til Justisdepartementet 10.11.2008.
- 2011: Hva er et navn? Tradisjoner – navnemoter – valg av fornavn og etternavn. Oslo.
- 2013: Converting Non-Norwegian name cultures into The Norwegian national census register. [Planlagt trykt] I: Onoma 48, Name and law.
- Utne_fornavnslistor [løpende oppdatering]: Fornavnslistor (www.uib.no/llc/ressurser/tjenester/personnavn/fornavnslistor [lastet ned 15.5.2012]).
- Utne_navnesaksbehandling [løpende oppdatering]: Bakgrunnsmateriale for navnesaksbehandling (www.uib.no/llc/ressurser/tjenester/personnavn/navnesoknader/bakgrunnsmateriale-for-navnesaksbehandling [lastet ned 15.5.2012]).
- Utne_opphav_tradisjon [løpende oppdatering]: Opphav eller tradisjon som personnavn (www.folk.uib.no/hnoi/navn/freg/lov/Opphav_tradisjon.htm [lastet ned 15.5.2012]).

Summary

IVAR UTNE

Ten years with the Norwegian Personal Names Act

The current Personal Names Act of Norway has been in force since 2003. Inspired by a liberalised cultural ideology, it sought to simplify decision making and to take greater account of the name cultures of immigrant communities and of changing ways of living together (e.g. as unmarried cohabitants).

The changes brought more freedom to choose given names from abroad, as well as names that might look strange. Individuals were thus given greater personal responsibility for their own names, and government restrictions on what names could be chosen were relaxed. Examples of names made possible by the new provisions are *Tog* ('train'), *Gudergod* ('God is good'), and *Kolaautomat* ('Coke machine', i.e. a vending machine selling Coca-Cola). Rules on the use of surnames from one's own family and from other families became less restrictive. Before 2003, only surnames with 500 bearers or more could be freely chosen; the new law reduced this limit to 201 or more. Surnames could now also be taken from great-grandparents, the former limit within a family having been the grandparents' surnames before marriage. Patronymics and metronymics were reintroduced as surnames, with a free choice of endings used for this purpose in other cultures. Hyphenated double surnames, which had been forbidden since 1923, were now allowed, primarily to ensure equal treatment of a wife's and a husband's family traditions.

The naming practices of immigrant cultures were also incorporated in many ways in the new law. An important example of this is the use of the father's or mother's first name as a surname for children, based on Muslim tradition. In addition, the possibility of gender-specific endings to surnames was introduced, an east European tradition.

Surnames with old-fashioned Norwegian or Danish spellings may now be modernised. The special Norwegian (and Scandinavian) letters *æ*, *ø* and *å* may be replaced with the international spellings *ae/a*, *oe/o* and *aa/a*.

The article examines how the new provisions have been applied, and the assessments behind the decisions reached. Since the law was changed, the author has been consulted extensively by Norway's population register authorities. The present account is based mainly on questions arising from these consultations, and also from the drafting of the law.

